

บทที่ ๔ ผลการศึกษา

ในการศึกษามานุษยวิทยาเห็นว่าระบบองค์กรรวมทางวัฒนธรรมไม่เพียงแสดงถึงวิถีชีวิตประจำวันเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการทางสังคมรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ อันสื่อถึงการแลกเปลี่ยน สื่อสารถึงรสนิยมและวิถีชีวิตระหว่างผู้คนได้รับรู้ร่วมกัน เป็นสิ่งที่สามารถแสดงความเชื่อมโยงถึงการเมืองเชิงวัฒนธรรมของผู้คนในชีวิตประจำวัน นำไปสู่การเป็นตัวแทนการแสดงความร่วมมือหรือขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ สัญชาติหรือเชื้อชาติ รวมถึงการเป็นสัญลักษณ์แสดงเอกลักษณ์ของชนเผ่าและสามารถใช้ประโยชน์ในการลดความคลุมเครือของการแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์ได้ ในงานศึกษาครั้งนี้คณะวิจัยเลือกศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของสถานการณ์การวางแผนดำเนินนโยบายเตรียมความพร้อมสู่โลกแห่งการสลายเส้นแบ่งเดิมและการสร้างเส้นแบ่งใหม่ (Deterritorialization and Reterritorialization) การสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ (Shan Social Space) ในปัจจุบันพบว่าการเคลื่อนที่กระจายไปได้ไกลกว่าอำนาจรัฐของไทยที่ควบคุมและจับตามองความเคลื่อนไหวของชาวไทใหญ่ได้ อาทิวัฒนธรรมการกิน การแต่งงานหรืองานศพ เราจะเห็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมในวัฏจักรชีวิตของชาวไทใหญ่แพร่กระจายเป็นวงกว้างในสังคมไทยที่บ่งบอกว่า มีการปรับ/เปิดพื้นที่ก่อให้เกิดความแตกต่างหลากหลายแต่ละแบบ (singularities) เพราะเมื่อมีการข้ามพรมแดน เส้นแบ่งเดิมถูกสลาย ก็นำไปสู่การเป็นพลเมืองโลกของเส้นแบ่งใหม่ควบคู่กันไป ซึ่งในความเป็นจริง (ทางอุดมคติ) ก็ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะต้องเดียดฉันท์ สร้างอคติทางชาติพันธุ์ระหว่างกัน เบียดเบียน หลอกหลวงซึ่งกันและกันต่อเส้นแบ่งนั้น ตามที่เจอราร์ดเดเลดี้ (๒๐๐๙) กล่าวถึงการจะเป็นสังคมทันสมัย สังคมที่เท่าทัน สังคมที่เกื้อกูลกันในฐานะพลเมืองโลก พลเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ต้องสามารถยอมรับในความเป็นคนอื่น สิ่งอื่น ๆ และอยู่ร่วมระหว่างคนอื่นได้ อีกทั้งยังต้องมีความสามารถในการประเมินวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของกันและกันด้วยการรับฟัง แลกเปลี่ยน ถกเถียง วิพากษ์ วิจัยอย่างสม่ำเสมอและสร้างสรรค์เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง การเป็นคนในสังคมที่มีความสามารถในการสร้างบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่สามาร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อข้ามพ้นความแตกต่างและความหลากหลายในขณะเดียวกัน ก็เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมร่วมสมัยหรือเพื่อแสวงหาและต่อรองในการมีที่ทางของตนเองในฐานะพลเมืองโลก ทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ทางสังคมด้วยใจเป็นกลาง ยอมรับ/ทำใจยอมรับการผสมผสานกันมากขึ้น จากการเคลื่อนย้ายข้ามดินแดนรัฐชาติของผู้คน สินค้า

ทุน เทคโนโลยี รวมถึงระบบคุณค่าต่าง ๆ ของสังคมในอัตราที่รวดเร็ว และเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เจริญอย่างรวดเร็ว ระบบสื่อสารโทรคมนาคมสะดวกสบายขึ้น การเดินทางไปมาระหว่างประเทศ ภูมิภาคและทวีปเพื่อท่องเที่ยว ติดต่อธุรกิจ ศึกษาต่อเป็นไปได้ง่ายขึ้นด้วยสายการบินต้นทุนต่ำประเภทใด ๆ ก็บินมาได้ นำมาซึ่งแบบแผนวัฒนธรรม รสนิยมด้านความงาม งานสร้างสรรค์ต่าง ๆ และรวมถึงการบริโภคอาหารที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นของเฉพาะถิ่นเลือนหายไปจากโลก

จากแนวคิดและทฤษฎีที่ได้นำเสนอไปเพื่อการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ดังนี้ *ตำบลแม่สาย* ประกอบด้วย ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านเกาะทรายและบ้านสันทรายใหม่ *ตำบลเวียงพางคำ* ประกอบด้วย ๓ หมู่บ้าน คือ บ้านป่าย่างใหม่ บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ และบ้านป่าย่างผาแตก *ตำบลโป่งผา* ประกอบด้วย ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านสันทรายปุยและบ้านน้ำจังก์กลาง และ *แขวงท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน สหภาพเมียนมา* ประกอบด้วย ๓ หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยไคร้ ชุมชนรอบวัดพาราระแข่งและชุมชนรอบวัดพระธาตุโมนิน นำมาสู่ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ผ่านระบบองค์รวมทางวัฒนธรรมภายใต้ปรากฏการณ์การสลายเส้นแบ่งเดิมและการเกิดเส้นแบ่งใหม่

๑. ตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

๑.๑ บ้านเกาะทราย

๑.๑.๑ ระบบความเชื่อ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านเกาะทรายนับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด เพราะทุกครั้งที่ชุมชนจัดงานที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนาคนไทใหญ่มักจะไปร่วมงานเสมอ ศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมกิจกรรมทางศาสนาของชาวบ้านบ้านเกาะทรายคือวัดเกาะทรายและนอกจากจะมีวัดเป็นสถานที่พึ่งพาและยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้กับชาวแล้วแล้วยังมีศาลเจ้าพ่อเกาะทรายซึ่งเป็นศาลหลักประจำหมู่บ้านที่มีความสำคัญของชุมชนอีกด้วย เพราะศาลเจ้าพ่อเกาะทรายเป็นศาลที่ชาวบ้านนับถือและเป็นสถานที่ ๆ ชาวบ้านทำกิจกรรมหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาครั้งเมื่อหมู่บ้านยังไม่มีวัด ดังนั้นเมื่อปัจจุบันมีการสร้างวัดขึ้นในชุมชนแต่ชาวบ้านก็ยังคองนับถือกราบไหว้และดูแลศาลเจ้าพ่อเกาะทรายดั้งเดิม โดยที่ในชุมชนจะมีการมอบหมายให้บุคคลในชุมชนคอยดูแลศาลเจ้าเป็นอย่างดี อีกทั้งเมื่อถึงวันสำคัญเช่นวันสงกรานต์ ชาวบ้านในชุมชนก็จะร่วมกันจัดกิจกรรม ณ ลานศาลเจ้าพ่อ

เกาะทรายในทุก ๆ ปี จะเห็นได้ว่าแม้ชาวบ้านจะนับถือพุทธศาสนาแต่ชาวบ้านก็ยังคงมีความเชื่อเรื่อง
สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มองไม่เห็น

๑.๑.๒ ระบบการตั้งถิ่นฐาน

บ้านเรือนของชาวบ้านบ้านเกาะทรายปัจจุบันจะอาศัยอยู่ตามตึกอาคาร
พาณิชย์หรือห้องแถวเป็นส่วนใหญ่เพราะพื้นที่บ้านเกาะทรายเป็นเขตติดชายแดนพม่า พื้นที่ในชุมชน
จึงค่อนข้างแออัดด้วยเพราะพื้นที่มีจำกัดและเต็มไปด้วยตึกร้านค้าที่ทั้งเป็นที่พักอาศัยและสถานที่
ประกอบอาชีพและในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปมากกว่าเดิมเพราะอนาคตพื้นที่บ้านเกาะ
ทรายจะเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษเพราะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เห็นได้ว่าปัจจุบันมีการสร้างตึก
พาณิชย์เพิ่มขึ้นเพื่อรองรับสถานการณ์เศรษฐกิจดังกล่าว ดังนั้นจะไม่พบรูปแบบการสร้างบ้านเรือน
แบบเก่าในพื้นที่บ้านเกาะทราย

๑.๑.๓ ระบบเทคโนโลยี

เนื่องจากชาวบ้านบ้านเกาะทรายประกอบอาชีพค้าขาย สินค้าที่ชาวบ้าน
ทำขายมากที่สุดคือสินค้าจำพวกเครื่องประดับ ซึ่งในหมู่บ้านก็ได้จัดตั้งกลุ่มงานฝีมือขึ้น ซึ่งมี
นายศรียนต์ พิทักษ์สกุลเลิศ เป็นผู้นำในกลุ่มและเป็นช่างแกะสลัก (หินหยก) อำเภอมะนังกลายเป็น
ศูนย์รวมการทำอาชีพแกะสลักหินสวยงามใหญ่ที่สุดในประเทศ เนื่องจากตั้งอยู่ในพื้นที่ติดกับ
แม่น้ำโขง แหล่งวัตถุดิบ “หินแม่น้ำโขง” ซึ่งเป็นหินที่ถูกน้ำเซาะผ่านมายาวนาน จนเกิดคุณสมบัติเงา
มันวาวสวยงาม สีสนหลากหลาย เช่น เขียว แดง ดำ และน้ำตาล เป็นต้นประกอบกับชาวบ้านต่างมี
ความผูกพันใกล้ชิดกับพุทธศาสนา ศิลปินท้องถิ่นผู้มีฝีมือ ความรู้เรื่องการแกะสลักในอดีตจึงนำ
หินแม่น้ำโขงดังกล่าวมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปเพื่อบูชาด้วยความเคารพศรัทธา ภูมิปัญญาดังกล่าว
ได้สืบสานจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมา ส่วนมากจะถ่ายทอดความรู้ในลักษณะการทำงานจริง โดยเริ่มจากเป็น
ลูกจ้างโรงงานแกะสลักหินในท้องถิ่น เมื่อมีฝีมือเชี่ยวชาญและประสบการณ์พร้อมแล้วจะขยับขยาย
แยกตัวมาทำเองค่อยๆเติบโตจนเป็นกลุ่มผู้ผลิตรายใหญ่ต่อไป ปัจจุบันเกิดการขยายงาน และมีคน
รุ่นใหม่ ๆ เริ่มให้ความสนใจเรื่องแกะสลักหินหยกทำให้เกิดการแข่งขันที่สูงขึ้น ซึ่งจะให้เกิดการ
พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สวยงามมากขึ้นไปเดิมงานหินแกะสลักหินหยกจะมุ่งเน้นเฉพาะเป็นพระพุทธรูป
แบบมาตรฐานเท่านั้น แต่ปัจจุบันผู้ผลิตแต่ละรายได้พัฒนาจนสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนกัน
ถือเป็นความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงความงามไปตามยุคสมัย

๑.๑.๔ ระบบการจัดระเบียบทางสังคม

การปกครองในอดีตของบ้านเกาะทรายมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ เมื่อมี
ข่าวสารในชุมชนก็จะมีการจัดประชุมและในการจัดประชุมแต่ละครั้งจะมีการให้สัญญาณโดยการเคาะ
กระบอกไม้ไผ่หรือการป่าวประกาศบอกต่อ ๆ กัน แต่ปัจจุบันเมื่อจะมีการประชุมหารือจะมี

ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของหมู่บ้าน การปกครองของผู้ใหญ่บ้านต้องอยู่ในความดูแลของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ (เทศบาล)

๑.๑.๕ ระบบการดำรงชีพ

ในอดีตชาวไทใหญ่บ้านเกาะทรายส่วนมากประกอบอาชีพปั้นจักรยานสามล้อ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ค้าขายของป่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นกระดุมเครื่องประดับของชาวเขา ทอถุงย่าม (ภูมิปัญญาจากชุมชนไทลื้อ) ปัจจุบันชาวบ้านบ้านเกาะทรายก็ยังคงประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้าง เพราะชาวบ้านไม่มีที่ทำกินเป็นของตัวเอง อีกทั้งเป็นหมู่บ้านที่มีชายเขตชายแดนติดต่อกับพม่าที่มีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวซื้อของในช่วงวันหยุดเทศกาลต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ประมาณ ๘๐ เปอร์เซ็นต์มีอาชีพและมีรายได้จากการค้าขายให้กับนักท่องเที่ยว สินค้าที่ขาย เช่น เสื้อผ้า ของใช้ในครัวเรือน กระเทียม เมล็ดทานตะวัน พริกแห้ง ถั่วต่าง ๆ ผลไม้ และเครื่องประดับต่าง ๆ ซึ่งสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าที่มาจากประเทศจีนและพม่า ซึ่งทำให้ฐานะทางด้านเศรษฐกิจของคนในหมู่บ้านค่อนข้างดี

แม้การค้าขายเป็นอาชีพของชาวบ้านส่วนมาก แต่ชาวบ้านบางคนก็ยังคงประกอบอาชีพทางการเกษตรอยู่ เช่น การทำสวนปลูกผักสวนครัว ได้แก่ กะหล่ำปลี ผักกาดมะเขือ ถั่วลันเตา ผักกาดหอม มะเขือเทศ แตงกวา ฯลฯ รวมถึงการเลี้ยงสัตว์เพื่อขายด้วย ได้แก่ การเลี้ยงไก่ เป็ดและสุกร

๑.๑.๖ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๑.๑.๖.๑ นางศรียรรณ คำป็น

ภาพที่ ๕๐ นางศรียรรณ คำป็น

(๑) ประวัติผู้ให้ข้อมูล

นางศรีวรรณ คำป็น อายุ ๕๕ ปี เกิดที่เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพเมียนมา ได้อพยพเข้ามาประเทศไทยเมื่อประมาณอายุ ๑๖ ปี พร้อมกับ พ่อ แม่ สามี เมื่อมาถึงฝั่งไทยก็ได้เข้าอาศัยอยู่บ้านเกาะทราย เมื่อมาอาศัยอยู่เริ่มแรกตนก็ได้ทำอาชีพกรรมกรก่อสร้างกับสามีพอเลี้ยงครอบครัว ปัจจุบันเมื่ออายุเริ่มมากขึ้นจึงเปลี่ยนมาทำอาชีพค้าขาย ขายอาหารไทใหญ่ ได้แก่ ข้าวแรมพิน ข้าวซอยน้อย ซึ่งเป็นอาหารที่เป็นที่นิยมทั้งของคนไทใหญ่และคนไทยอีกด้วย

๑.๒ บ้านสันทรายใหม่

๑.๒.๑ ระบบความเชื่อ

วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่เป็นสังคมหรือชุมชนแบบพึ่งพาเกษตรที่อิงหรือผสมผสานกับอยู่กับความเชื่อพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับในอำนาจลี้ลับและวิญญาณที่อยู่เหนือธรรมชาติและมีความเชื่อที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตาย โดยในแต่ละความเชื่อนั้นจะแสดงออกมาเป็นพิธีกรรม ประเพณีในรอบปีซึ่งจะสัมพันธ์กลมกลืนไปในวิถีชีวิตประจำวัน แต่ในบางความเชื่อหรือพิธีกรรมบางอย่างก็ได้สูญหายไปจากชุมชนไทใหญ่บ้างแล้วอย่างเช่น กรณีการฝังศพชาวไทใหญ่ในปัจจุบันจะไม่นิยมในการนำคนตายไปฝัง หรือมีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ในปัจจุบันที่แต่เดิมชาวไทใหญ่มีความเชื่อดั้งเดิมที่จะไม่แต่งงานกับคนชาติพันธุ์อื่น เป็นต้น ความเชื่อของชาวไทใหญ่ต่อศาสนาพุทธนั้น มีความเลื่อมใสศรัทธาและเป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อศาสนา มากจึงมีกิจกรรมประเพณีตลอดทั้งปี นัยสำคัญก็คือการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ให้เป็นผู้ที่เคร่งครัดในพุทธศาสนา มากกว่าชนเผ่าอื่นที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันจนมีสำนวนว่า “กินอย่างม่านตานอย่างไต” ที่ต่อกย้ำอัตลักษณ์ชาวไทใหญ่ถึงการเป็นคนใจบุญสุนทาน^๑ ชาวบ้านบ้านสันทรายใหม่นับถือพุทธศาสนาแต่ไม่มีศาสนสถานในชุมชน ดังนั้นเมื่อชาวบ้านจะทำบุญหรือจัดกิจกรรมทางศาสนาต้องไปจัดร่วมกับบ้านสันทราย หมู่ ๙ กิจกรรมทางศาสนามักจะเป็นการร่วมทำกับคนพื้นเมืองในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นผู้นำจัดเอง ดังนั้นประเพณีที่เป็นของไทใหญ่ดั้งเดิมจึงไม่ค่อยปรากฏให้เห็นบ่อยนัก อย่างไรก็ตามยังมีหนึ่งประเพณีที่ชาวไทใหญ่บ้านสันทรายใหม่จะจัดขึ้นในทุก ๆ ปี นั่นคือประเพณี “เทียนพันเล่ม” ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่ถิ่นฐานเดิม ในงานจะมีการจุดเทียนไข ๑,๐๐๐ เล่มเป็นเทียนที่ได้มาจากการรวบรวมของคนในชุมชนเองมาจุดรวมกันบนแท่นจุดเทียนที่ได้เตรียมไว้ ซึ่งพิธีเทียนพันเล่มจะจัดขึ้นในช่วงออกพรรษาหรือในช่วงเดือนตุลาคม

^๑ ดุจฤดี คงสุวรรณและคณะ, “ครัวไทใหญ่: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนไทย,” (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙), ๒๙.

๑.๒.๒ ระบบการตั้งถิ่นฐาน

เดิมการอพยพของชาวไทใหญ่ต้องเดินทางเท้าซึ่งใช้เวลาเดินทางเป็นเดือน ๆ ข้าวของเครื่องใช้และสัมภาระต่าง ๆ ต้องอาศัยว่าจ้างต่างของพ่อค้าวัวต่างช่วยบรรทุกขนกันมา แต่การอพยพของแต่ละครอบครัวจะใช้เวลาต่างกัน บางครอบครัวที่ไม่มีสมาชิกมากหรือไม่มีเด็กเล็กก็จะใช้เวลาการเดินทางไม่ค่อนมาก แต่บางครอบครัวที่มีสมาชิกมากหรือมีเด็กเล็กรวมถึงคนแก่ก็จะใช้เวลานานเพราะจะต้องพักบ่อย เมื่อเดินทางมาถึงชายแดนไทยติด ๆ กับประเทศเมียนมาก็จะพบแม่น้ำที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “แม่น้ำสาย” ซึ่งเหมาะแก่การสร้างบ้านเรือนตั้งถิ่นฐานใหม่ มีน้ำไหลตลอดทั้งปีสามารถที่จะกั้นฝายชุดเหมืองนำน้ำมาใช้ทำนาได้ ด้วยวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ที่มักจะตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ราบลุ่มริมแม่น้ำ เมื่อจับจองที่ทำนาเรียบร้อยแล้วก็ได้พาครอบครัวมาอยู่ด้วยกัน การอยู่อาศัยแรก ๆ ก็ทำนาโดยอาศัยน้ำจากฝายก่อน^๒

๑.๒.๓ ระบบเทคโนโลยี

คนไทใหญ่ในบ้านสันทรายใหม่ยังคงยึดถือประเพณีวัฒนธรรมในการแสดงเอกลักษณ์ทางดนตรีที่เป็นของตน โดยจะมีการจัดกลุ่มสำหรับการแสดงในงานประเพณีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตามบ่อยครั้งจะได้เห็นการแสดงของไทใหญ่ก็จะร่วมแสดงด้วย

ภาพที่ ๕๑ อุปกรณ์ในการรำสิงโต

ภาพที่ ๕๒ ช้องราว

^๒ เทศบาลตำบลแม่สาย, เรื่องเล่าขานประวัติความเป็นมาชุมชนเทศบาลตำบลแม่สาย, ๕๓.

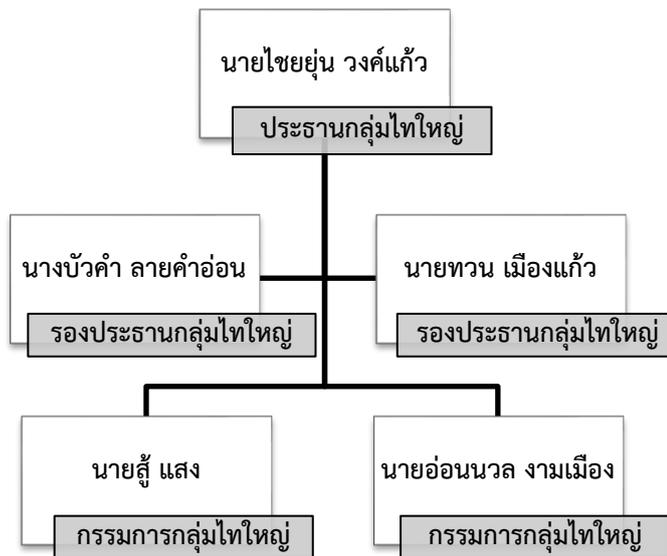
ภาพที่ ๕๓ อุปกรณ์ในการรำนาก

ภาพที่ ๕๔ เครื่องดนตรีไทใหญ่

๑.๒.๔ ระบบการจัดระเบียบทางสังคม

บ้านสันทรายใหม่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ทั้งกลุ่มไทลื้อ ไทจีน พื้นเมืองล้านนาและกลุ่มคนไทใหญ่ ซึ่งในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้จัดตั้งหัวหน้ากลุ่ม หัวหน้ากลุ่มมีหน้าที่เพื่อช่วยดูแลและประสานงานระหว่างผู้ใหญ่อันกับชาวบ้าน การจัดระเบียบทางสังคมดังกล่าวทำให้ชาวบ้านบ้านสันทรายใหม่ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดแม้มีด้านการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม การแต่งกาย อาหารการกิน รวมถึงภาษาท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันก็สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขตลอดมา

แผนผังที่ ๑ แผนผังโครงสร้างกลุ่มไทใหญ่บ้านสันทรายใหม่

๑.๒.๕ ระบบการดำรงชีพ

นอกจากวัฒนธรรมประเพณีกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่แล้วยังมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่มีความแปลกแตกต่างจากชนชาติพันธุ์อื่น ๆ อีกประการหนึ่งนั่นก็คืออาหารการกินชาวไทใหญ่มีอาหารหลัก ๆ ทั้งประเภทอาหารคาวและอาหารประเภทของหวาน^๓

นอกจากนี้ยังมีอาหารประเภทที่ปรุงสำเร็จในตัวสามารถเป็นทั้งรับประทานแทนข้าวและเป็นกับข้าว ภาษาถิ่นเรียกว่า “ข้าวเส้น” คือ ขนมจีนนั่นเอง แต่น้ำแกงข้าวเส้นของชาวไทใหญ่ จะไม่เหมือนน้ำขนมจีนของภาคกลาง และไม่เหมือนน้ำแกงขนมจีนน้ำเงี้ยวทั่วไปของภาคเหนือ น้ำแกงจะทำง่าย ๆ เหมือนน้ำซดที่กล่าวแล้วข้างต้น จะปรุงด้วยน้ำพริกถั่วเน่าแค้น เครื่องปรุงน้ำแกงจะใช้ปลาย่าง ปลากระป๋องหรือหมูสับ ส่วนเส้นหรือเครื่องเคียงอื่น ๆ เหมือนขนมจีนของภาคกลาง

อาหารอีกชนิดที่เป็นที่นิยมของชาวไทใหญ่คือ ข้าวแรมพิน เป็นข้าวที่นำแป้งข้าวเจ้ามาควนให้สุก เสร็จแล้วจะต้องทิ้งไว้ทั้งคืนเพื่อให้แป้งนั้นแข็งตัว ข้าวแรมพินมีหลากหลายตำรับและหลากหลายรูปแบบแล้วแต่ผู้ผลิตจะประยุกต์ให้ถูกใจผู้บริโภค เช่น ข้าวแรมพินที่ทำมาจากแป้งข้าวเจ้าข้าวแรมพินถั่วลิสง ข้าวแรมพินถั่วเหลืองหรือกอละแปและข้าวแรมพินถั่วลิ้นเต่า โดยการรับประทานจะมีหลายแบบ เช่น รับประทานแบบราดด้วยน้ำสุ่เปรี้ยวและน้ำสุ่หวาน หรือรับประทานเป็นอาหารหวานก็ได้เช่นกัน

ในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวไทใหญ่นั้น เมื่อทำอาหารเข้าเสร็จ ในครอบครัวที่เคร่งครัดในศาสนา มักนำเอาข้าวและอาหารที่ทำเสร็จมาแบ่งใส่ภาชนะขนาดเล็กแล้วนำไปถวายพระที่อยู่บนหิ้งพระภายในบ้านแล้วถึงจะเรียกสมาชิกภายในบ้านมารับประทานพร้อมกันทั้งบ้านที่สำคัญคือเด็กจะไม่รับประทานก่อนผู้ใหญ่ โดยจะนั่งบนพื้นล้อมวงกัน มีโตกหรือถาดใส่กับข้าวไว้ตรงกลาง และจะมีการแบ่งปันให้ญาติมิตรหรือเพื่อนบ้านข้างเคียงที่มีความสนิทคุ้นเคย และการทำอาหารเพื่อบริโภคแต่ละครั้งนั้นมักจะไม่ทำในปริมาณมากนัก คือทำพอเพียงแค่นั้นแต่ละมือ แต่หากมีอาหารที่เหลือก็มักจะเก็บไว้กินในมือต่อไปเช่นกัน^๔

^๓ ดุจฤดี คงสุวรรณ และคณะ, “ครัวไทใหญ่: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนไทย,” ๒๙.

^๔ เรื่องเดียวกัน, ๓๓.

ภาพที่ ๕๕ ข้าวแรมเฟิ้น

ภาพที่ ๕๖ ลอดช่องน้ำอ้อยสดและ
ข้าวแช่น้ำอ้อยสด

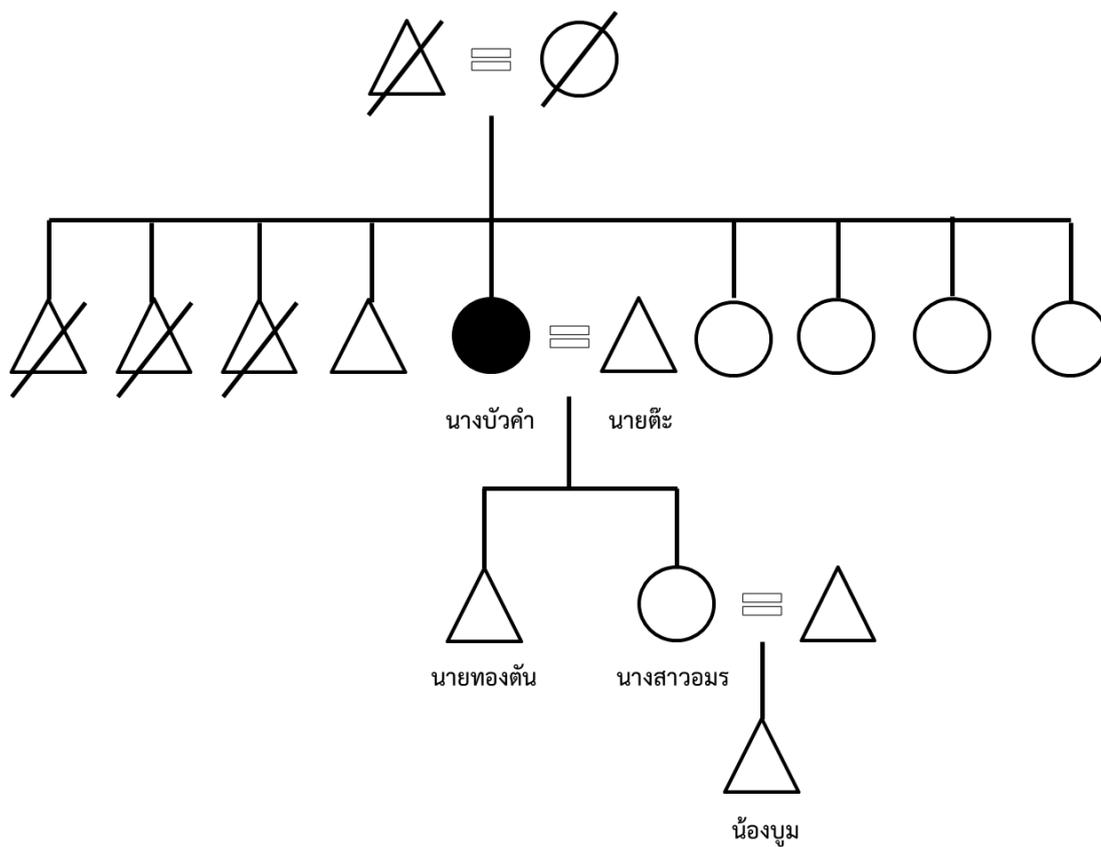
๑.๒.๖ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๑.๒.๖.๑ นางบัวคำ ลายคำอ่อน

(๑) ประวัติผู้ให้ข้อมูล

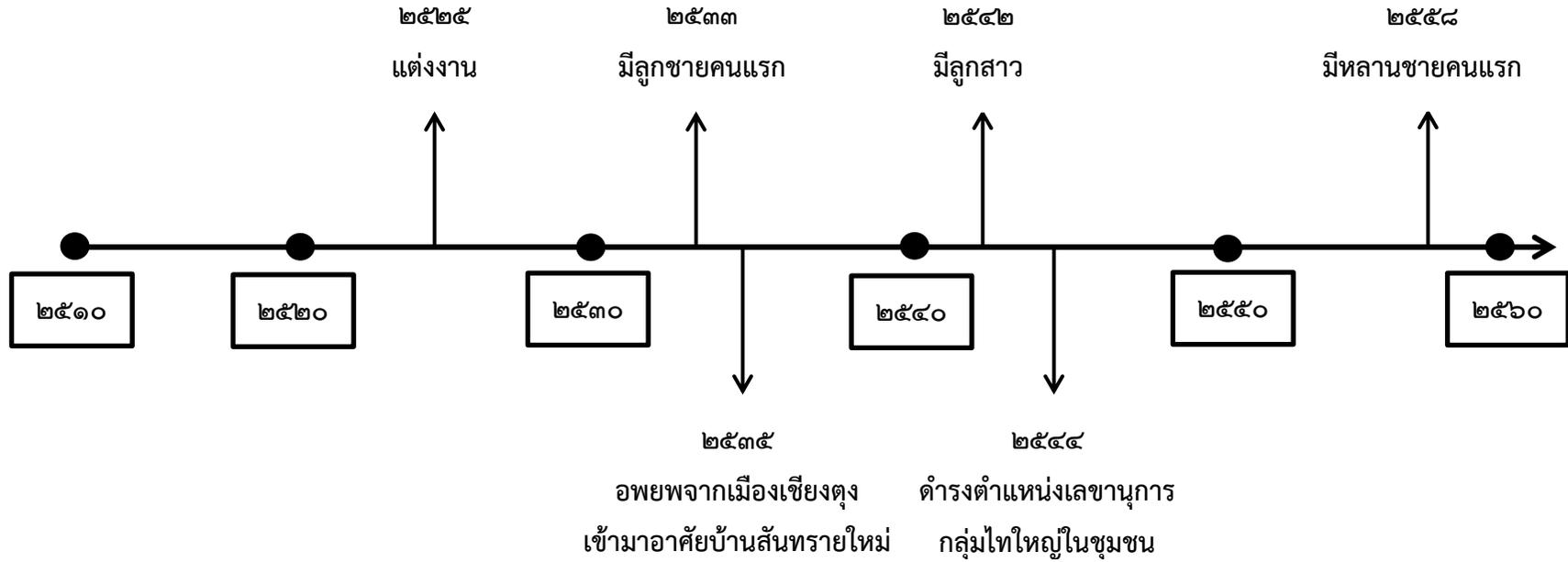
ป้าบัวคำมีถิ่นฐานเดิมที่เมืองเชียงตุง และได้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ สาเหตุที่ย้ายเพราะหนีความยากลำบากเรื่องปากท้องจากถิ่นฐานเดิมจึงคิดที่จะโดยเดินทางมาพร้อมกับครอบครัว ได้แก่ สามีและลูกชาย เดินทางด้วยรถใช้เวลาเดินทาง ๓-๔ วัน การเดินทางจะลำบากหรือไม่ขึ้นอยู่กับสภาพฝนฟ้าอากาศ เพราะถ้าวันไหนฝนตกก็จะทำให้เดินทางได้ล่าช้ากว่าเดิม เนื่องจากสมัยนั้นถนนหนทางยังไม่สะดวกเหมือนสมัยนี้ ป้าบัวคำเล่าว่าการที่จะข้ามมาในฝั่งไทยในสมัยนั้นต้องจ่ายค่าข้ามสะพานเพียงคนละ ๒ บาท และเมื่อเดินทางข้ามมาแล้วก็ได้เข้าไปอาศัยในบ้านสันทรายใหม่ หมู่ ๑๑ ตามคำแนะนำของญาติพี่น้อง ป้าบัวคำได้เล่าอีกว่าในสมัยที่ตนเพิ่งเข้ามาที่บ้านสันทรายใหม่ยังเป็นสวนล้นจีไม่ค่อยมีบ้านเรือนมากนัก เมื่อเข้ามาตนก็ได้ไปเช่าบ้านอยู่อาศัยพร้อมที่จะเริ่มต้นใหม่ในประเทศไทย ซึ่งในตอนแรกตนได้ทำอาชีพกรรมกรก่อสร้าง ณ ปัจจุบันก็ได้สร้างครอบครัวมีลูกหลานและชีวิตที่ดีขึ้น

(๒) แผนผังเครือญาติ

แผนผังที่ ๒ แผนผังเครือญาตินางบัวคำ ลายคำอ่อน

(ก) เหตุการณ์ชีวิต (Timeline)

แผนผังที่ ๓ ลำดับเหตุการณ์ชีวิต (Timeline) นางบัวคำ ลายคำอ่อน

ภาพที่ ๕๗ ชมรมชาวไทใหญ่ บ้านสันทรายใหม่
ตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ ๕๘ คณะวิจัยสนทนากลุ่มกับ
ชมรมชาวไทใหญ่ บ้านสันทรายใหม่

๒. ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

๒.๑ บ้านป่ายางใหม่

๒.๑.๑ ระบบความเชื่อ

ประชากรบ้านป่ายางใหม่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ และศาสนาคริสต์ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ โดยมีวัดประจำหมู่บ้านคือ วัดวิเชตรมณี เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพุทธและมีคริสต์จักรเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวคริสต์ จะมีการนมัสการพระเจ้าทุก ๆ วันอาทิตย์ ประชาชนในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกัน ทุกคนในชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมในชุมชนเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในสังคมวัฒนธรรมที่หลากหลายทางเชื้อชาติชาติพันธุ์

ชาวบ้านบ้านป่ายางใหม่มีความเชื่อในเรื่องของหมอพื้นบ้าน ซึ่งในหมู่บ้านมีหมอพื้นบ้าน (หมอเป่า) คือนายเงิน คำแดง เป็นหมอพื้นบ้านที่เก่งในด้านการเป่าโดยใช้น้ำมัน โดยได้เล่าเรียนวิชาหมอโบราณมาจากต้นตระกูลชาวไตเป็นการใช้เวทมนต์คาถาเป่าลงไปที่บาดแผล เช่น แขนหัก ขาหัก ก็จะช่วยรักษาให้หายได้โดยใช้วิธีเป่าคาถาร่วมกับทาน้ำมันมนต์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อและความศรัทธาของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังมีหมอสะเดาะเคราะห์ในหมู่บ้านนี้คือนายวงศ์ เสาร์แก้ว เป็นบุคคลที่เก่งและชำนาญด้านโหราศาสตร์ โดยการเขียนคาถาลงที่ด้ามเทียนแล้วให้นำเทียนนั้นไปจุดในตอนกลางคืน เชื่อว่าเป็นการส่งเคราะห์สะเดาะเคราะห์ นิยมทำกันมากในคนที่ป่วยหรือเพิ่งหายป่วย อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละบุคคล^๕

^๕ ปารีชาติ ร่องหาญแก้ว, สุรรัตน์ ยะปะนันท์, และอัจฉราภรณ์ ชัดคำ, รายงานการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสาขาสาธารณสุขศาสตร์ แหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพเทศบาลตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย, ๒๐.

ตารางที่ ๒

ปฏิทินวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านป่ายางใหม่

กิจกรรม	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทำบุญปีใหม่	<--->											
ประเพณีตานข้าวใหม่	<--->											
เลี้ยงเจ้าที่ไร่นา		<--->										
ปิดกาย		<--->										
ทำบุญปอยหลวง			<----->									
ประเพณีสงกรานต์			<--->									
ประเพณีเป็กตุ้ บวชพระ					<--->							
ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า						<->						
แฮกนา (ทำขวัญข้าว)						<->						
ประเพณีเข้าพรรษา						<->						
ประเพณีตานเปรตพลี									<->			
ประเพณีกินข้าวสลาก									<->			
ประเพณีออกพรรษา									<--->			
ประเพณีตักบาตรเทโว									<--->			
ประเพณีตานผ้าสา									<--->			
ประเพณียี่เป็ง										<->		
ฟังเทศมหาชาติชาดก											<->	
ทอดกฐินสามัคคี											<->	
เทศกาลวันคริสมาสต์												<->
ส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่												<->

๒.๑.๒ ระบบการตั้งถิ่นฐาน

เดิมคนไทใหญ่บ้านป่ายางใหม่อยู่กันเป็นแบบเครือญาติอยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ซึ่งเริ่มแรกจะอพยพมาจากพม่าไม่มากนัก ต่อมาเมื่อเจอพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย จึงนำญาติพี่น้องจากพม่ามาอยู่ด้วยกันบ้านป่ายางใหม่จึงมีประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็มีได้มีแต่กลุ่ม

ชาติพันธุ์ไทใหญ่เพียงเท่านั้นที่อพยพมาอาศัยที่นี่ มีทั้งกลุ่มคนไทลื้อจากสิบสองปันนา คนจีนยูนนาน ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จะต้องเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มคนพื้นเมืองล้านนา จึงทำให้ต้องปรับตัวเข้ากับคนพื้นเมือง ลักษณะบ้านเรือนจึงเป็นบ้านเรือนทรงแบบคนพื้นเมือง บ้านไม้ยกใต้ถุนและในปัจจุบันจากการสร้างบ้านไม้ก็กลายเป็นบ้านปูนเต็มขั้นเต็มเสียส่วนใหญ่ ชาวบ้านมีความสำนึกและรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันจึงกระจายตัวปะปนกันไปโดยไม่มีการแบ่งแยกกลุ่มแต่อย่างใด

๒.๑.๓ ระบบเทคโนโลยี

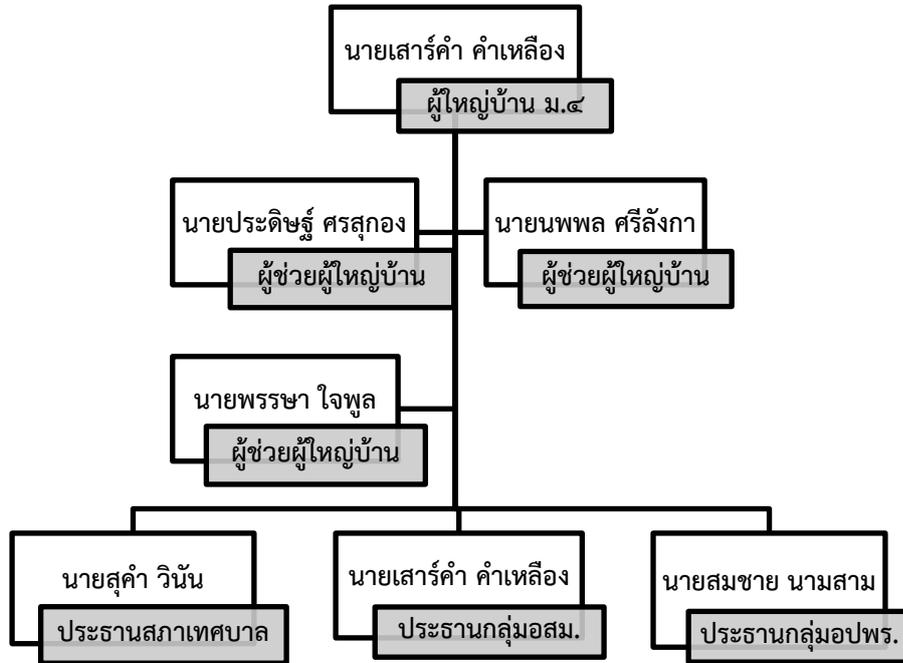
ในอดีตชาวบ้านบ้านป่าอย่างใหม่เมื่อเจ็บป่วยจะรักษาโดยหมอเมือง รูปแบบการรักษาเป็นลักษณะการเป่ามนต์คาถาตามความเชื่อ แม้ปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ระบบสาธารณสุขหรือการแพทย์มีความสะดวกเข้าและถึงชุมชนมากขึ้นแต่ชาวบ้านเองก็ยังคงยึดถือการรักษาแบบภูมิปัญญาอยู่ หากมีอาการปวดเมื่อยตามกล้ามเนื้อลำตัวก็จะอาศัยยาสมุนไพร เช่น การต้มชาเถาวัลย์เปรียง(ชาเถาวัลย์เปรียงเป็นสินค้าขึ้นชื่อของหมู่บ้านนี้ที่ชาวบ้านทำจำหน่ายและได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี) ซึ่งเถาวัลย์เปรียงมีฤทธิ์ช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยได้หากชาวบ้านมีอาการเจ็บป่วยไม่รุนแรงมากนัก ชาวบ้านจะซื้อยาจากร้านขายยามารับประทานเอง เช่น ยาพาราเซตามอล ยาแก้ไอ เป็นต้น^๖

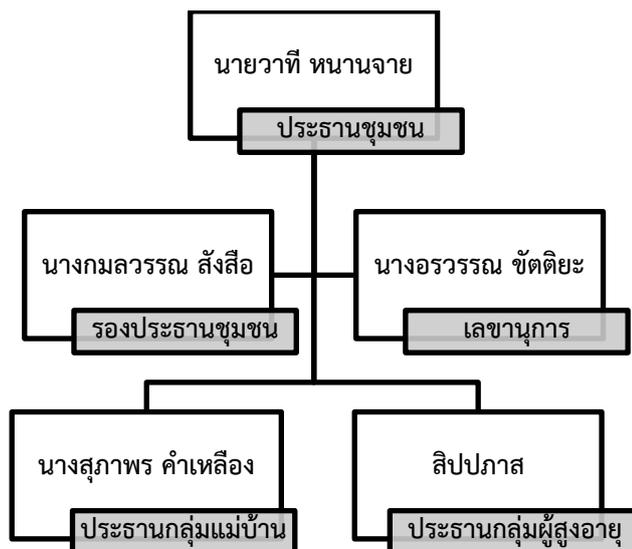
^๖ ปารีชาติ ร่องหาญแก้ว, สุรรัตน์ ยะปะนันท์, และอัจฉราภรณ์ ชัดคำ, รายงานการฝึกประสบการณ์วิชาชีพสาธารณสุขศาสตร์ แหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพเทศบาลตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย, ๒๐.

๒.๑.๔ ระบบการจัดระเบียบทางสังคม

กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ

แผนผังที่ ๔ โครงสร้างกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการบ้านป่า่างใหม่

แผนผังที่ ๕ โครงสร้างกลุ่มผู้นำที่ไม่เป็นทางการบ้านป่า่างใหม่

๒.๑.๕ ระบบการดำรงชีพ

ชาวบ้านบ้านป่ายางใหม่มักจะรับประทานอาหารจำพวกพืชผักที่หาได้ง่ายตามชุมชน หากเป็นเนื้อสัตว์หรืออาหารสดจะหาซื้อได้ตามตลาดชุมชนและชาวบ้านบ้านป่ายางใหม่ไม่นิยมซื้อกับข้าวสำเร็จรูปมากินส่วนมากทุกวันจะประกอบอาหารกินเอง นิยมปลูกผักสวนครัวบริโภคเองซึ่งจะสะอาดและปลอดภัย ส่วนผลไม้ก็นิยมบริโภคผลไม้ตามฤดูกาล นอกจากนี้คนไทยใหญ่ในชุมชนมักจะเปิดร้านของอาหารไทใหญ่ เช่น ข้าวแรมพีน ข้าวซอยน้อย ข้าวซอยน้ำเงี้ยว เป็นต้น ซึ่งเป็นอาหารที่ขึ้นชื่อของอำเภอแม่สายและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไปไม่น้อย

การประกอบอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ทำไร่ รองลงมาคืออาชีพค้าขาย ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายของชำ ขายอาหาร ขายพืชผัก ตลอดจนขายเสื้อผ้า ฯลฯ เพราะพื้นที่บ้านป่ายางใหม่อยู่ใกล้เส้นทางเศรษฐกิจ จึงสามารถค้าขายได้ตลอดทั้งปีโดยไม่ต้องรอฤดูกาลหรือเทศกาลใด ๆ อาชีพแกะสลักหินหยกก็เป็นอาชีพที่นิยมของคนในชุมชนเช่นกัน อาชีพนี้ถือเป็นอาชีพเสริมที่ทางหมู่บ้านได้จัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพขึ้นมาถือเป็นการส่งเสริมรายได้ให้แก่ผู้ที่ว่างงานด้วย ซึ่งจะมีการแกะสลักหินอ่อนหลายขนาด ทั้งเล็กและใหญ่มีทั้งพระพุทธรูปหรือองค์เทพบูชาต่าง ๆ

อาชีพนวดแผนโบราณหรือทำยาสมุนไพรก็เป็นอีกหนึ่งอาชีพเสริมที่ทางหมู่บ้านจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา โดยผู้ที่มีความใจจะได้รับการฝึกสอนและบริการนวดแผนโบราณซึ่งคิดค่าบริการเป็นชั่วโมง ชั่วโมงละ ๑๐๐ บาท นอกจากการนวดแผนโบราณแล้วยังมีการทำสมุนไพรขาย เช่น ลูกประคบสมุนไพร เขาเถาวัลย์เปรียง ยาต้มยามัด เป็นต้น^๗

๒.๑.๖ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

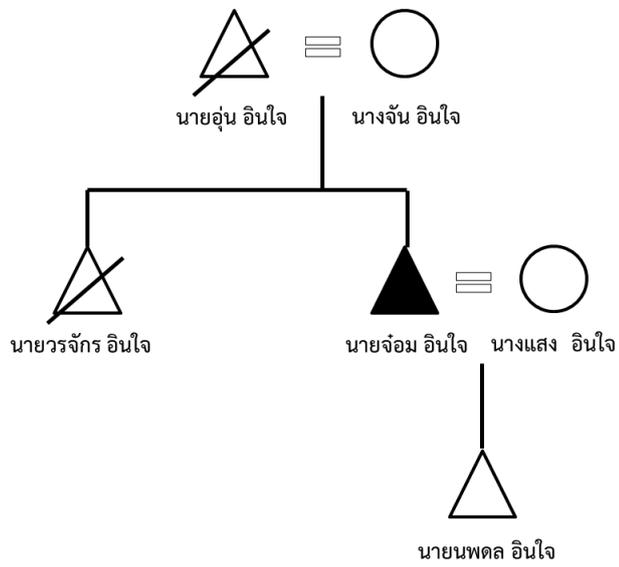
๒.๑.๖.๑ นายจ่อม อินใจ

(๑) ประวัติผู้ให้ข้อมูล

นายจ่อม ปัจจุบันอายุ ๔๐ ปี เกิดที่เมืองสิบสองป่านาเมือตอนอายุได้ ๓ ขวบ แม่ก็พาอพยพย้ายถิ่นฐานจากบ้านเกิดมาฝั่งไทยเพื่อหนีสถานการณ์รุนแรงของพม่า โดยพากันเดินมากันเป็นกลุ่มเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะต้องเดินทางแบบหลบ ๆ ซ่อน ๆ จากทหารพม่า จึงทำให้ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ ๑๐ วัน พอข้ามมาฝั่งไทยก็ได้อาศัยอยู่ที่บ้านเวียงพาน หมู่ ๓ ตำบลเวียงพางคำ ๓ ปี จึงย้ายมาอยู่ที่บ้านป่ายางใหม่ หมู่ ๔ ตำบลโป่งผาจนถึงปัจจุบัน

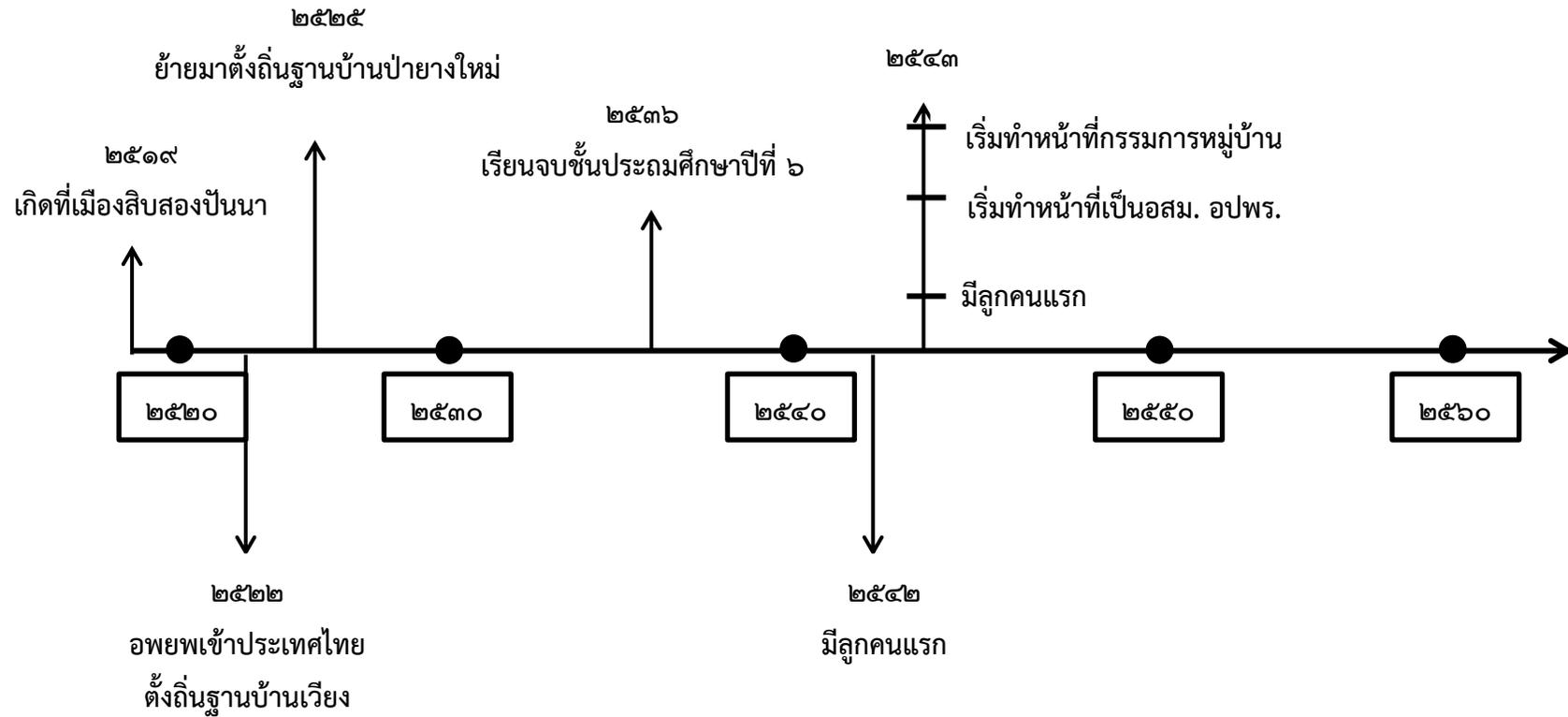
^๗ ปารีชาติ ร่องหาญแก้ว และคณะ, เรื่องเดียวกัน, ๒๔-๒๕.

(๒) แผนผังเครือญาติ

แผนผังที่ ๖ แผนผังเครือญาติของนายจ่อม อินใจ

(๓) เหตุการณ์ชีวิต (Timeline)

แผนผังที่ ๗ ลำดับเหตุการณ์ชีวิต (Timeline) ของนายจ๋อม อินใจ

๒.๒ ป่าเหมือดรุ่งเจริญ

๒.๒.๑ ระบบความเชื่อ

ตารางที่ ๓

ปฏิทินวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ^๕

กิจกรรม	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
เข้ากรรม	<---->											
ปฏิบัติธรรม	<---->											
ตานข้าวใหม่	<---->											
มาฆะบูชา		<---->										
ขึ้นธาตุ		<---->										
ตานข้าวหย่ากู่		<---->										
ปอยสงล่อง		<----->										
ปีใหม่สงกรานต์			<---->									
ข้าวมูนแائب			<---->									
จุดไฟ แถลงโพน				<---->								
เข้าพรรษา						<----->						
ตั้งธรรม								<---->				
กรวดน้ำอุทิศให้บรรพบุรุษ								<---->				
ออกพรรษา									<---->			
ตานออกหว่า									<---->			
ปีใหม่ไต										<---->		
ตานเตียนเฮียง										<---->		
ทำข้าวปุกงา											<---->	
ทำข้าวหลาม											<---->	

^๕ รมย์นลิน จันตะวงค์, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

๒.๒.๒ ระบบการตั้งถิ่นฐาน

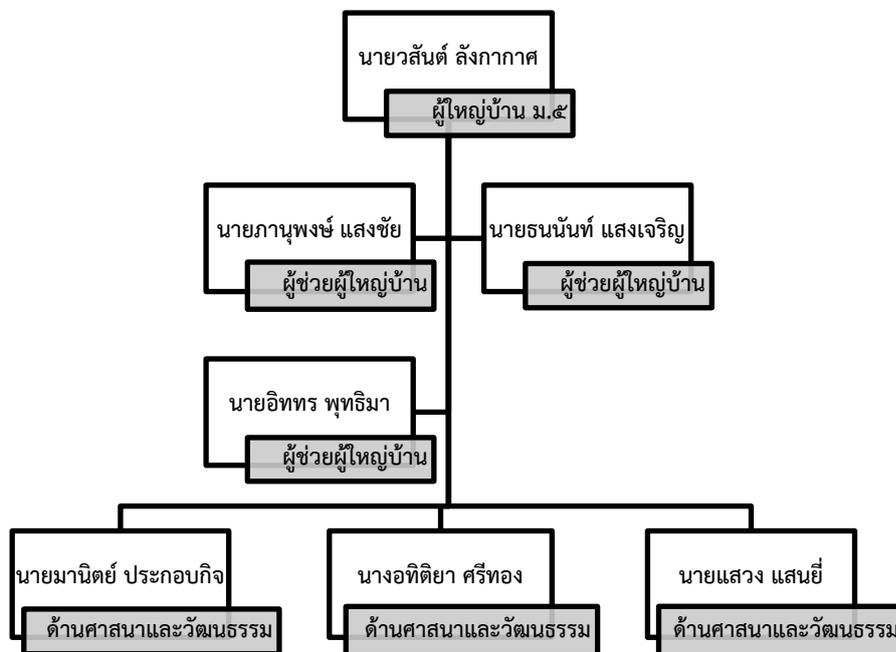
เริ่มแรกชาวบ้านบ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญอาศัยอยู่ในหมู่ที่ ๘ หลังจากที่ถูกผู้ใหญ่บ้านได้รับตำแหน่งเป็นกำนันตำบลเวียงพางคำ ท่านก็ได้สังเกตเห็นว่ายังมีพื้นที่อีกฝั่งตะวันตกกว่าติดกับแม่น้ำ อีกทั้งยังเห็นว่าบริเวณนั้นยังมีบ้านเรือนที่ก่อสร้างอยู่ไม่มากนักและยังเห็นอีกว่าที่ตั้งหมู่บ้านเหมาะแก่การตั้งที่อยู่อาศัย จึงได้ทำการแบ่งประชากรหมู่ที่ ๘ และยังมีผู้คนที่อพยพเข้ามาเพิ่ม เมื่อจำนวนประชากรเริ่มมีมากขึ้นจึงได้จัดขึ้นเป็น ๑ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ หมู่ ๕

ปัจจุบันหมู่บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญมีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ การที่จะอยู่ร่วมกันเพื่อจะไม่ให้เกิดความขัดแย้งต่อกันจะต้องสามัคคีชาวบ้านจึงพยายามปรับตัวเข้าหากันทั้งทางการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม หรือแม้แต่รูปแบบการสร้างบ้านเรือนดั้งเดิมของกลุ่มตนเพื่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียว

๒.๒.๓ ระบบเทคโนโลยี

บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพคือเครื่องจักสาน เช่น กระจัง ผาชี สุ่มไก่อ ก่องข้าว ชันโตก เป็นต้น เพื่อทั้งการใช้สอยและนำไปขายสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ดังนั้นแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงสังคมเข้าสู่ยุคของเทคโนโลยีแต่ชาวบ้านบ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญก็ยังคงใช้เครื่องมือเครื่องใช้แบบดั้งเดิมอยู่เช่นกัน

๒.๒.๔ ระบบการจัดระเบียบทางสังคม

แผนผังที่ ๘ โครงสร้างกลุ่มผู้นำชุมชนบ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ

บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ หมู่ที่ ๕ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัด เชียงราย มีจำนวนประชากร ดังนี้เพศชาย มีจำนวน ๖๓๐ คนเพศหญิง มีจำนวน ๖๑๗ คนประชากร ทั้งหมด มีจำนวน ๑,๒๔๗ คนโดยป่าเหมือดรุ่งเจริญแบ่งเป็นคุ้ม ๆ ทั้งหมด ๘ คุ้ม ได้แก่ อุดร ทักษิณ บุปผา ประจิม อีสาน อาคเนย์ ทิศพายัพ และทิศหริ

การอยู่ร่วมกันย่อมต้องมีข้อบังคับที่ทุกคนในชุมชนควรพึงปฏิบัติเพื่อที่จะ อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งบ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญมีกฎระเบียบในชุมชน ดังนี้

ก) หากมีการจัดงานประเพณี หรือ งานประจำปีในเทศกาลต่าง ๆ ผู้ใดก่อ เหตุวิวาทในงานนั้น ๆ จะต้องถูกปรับเป็นเงิน ๒,๐๐๐ บาท / ราย ทุกครั้งไปและส่งตัวดำเนินคดีตาม กฎหมายอีกต่างหาก

ข) สำหรับผู้ที่ก่อเหตุทะเลาะวิวาททำให้งานล้มเลิกโดยสิ้นเชิงนั้น ให้เป็น ผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายงานนั้น ๆ เพียงผู้เดียว พร้อมส่งตัวไปดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

ค) การยิงปืน โดยไม่มีเหตุอันควรปรับนัดละ ๓,๐๐๐ บาท

ง) ก่อความรำคาญ/เหตุทะเลาะวิวาทแก่เพื่อนบ้านปรับ ๒,๐๐๐ บาท/ราย
ชุมชนบ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญได้มีการจัดกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชนใน หลาย ๆ ด้าน เพื่อให้ดูแลชุมชนได้อย่างทั่วถึง ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านรักษาความสงบด้านจัดการ แผนพัฒนาด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ-อาชีพด้านสังคมสิ่งแวดล้อม-สาธารณสุขด้านการศึกษา-ศาสนา- วัฒนธรรม

๒.๒.๕ ระบบการดำรงชีพ

แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไปชาวไทใหญ่บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญก็ยังคงมี วิถีชีวิตแบบเรียบง่ายทั้งอาหารการกิน การทำมาหากิน รวมถึงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเช่น สตรีชาวไทใหญ่ บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญมักจะเคร่งเรื่องแนวปฏิบัติของสตรีหลังคลอดบุตรนั้นได้อยู่ในวัฒนธรรมของ คนไทยทุกภาค รวมถึงในวิถีชีวิตของชนพื้นเมืองชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วย ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ก็ยังมี แนวทางการปฏิบัติหลังคลอดบุตรที่คล้ายคลึงกับแนวทางการปฏิบัติของคนไทยด้วยกัน กระบวนการในการอยู่ไฟของแต่ละพื้นที่จึงมีความเหมือนและความต่างกันอยู่บ้างแต่หลักใหญ่ใน ภูมิปัญญาการอยู่ไฟหลังคลอดจะใช้ความร้อนช่วยขับไล่ของเสียออกจากร่างกายหญิงหลังคลอด ช่วย กระตุ้นการไหลเวียนเลือดในร่างกาย ลดหรือคลายความเจ็บปวดตามเนื้อตัวและช่วยรักษาแผล ช่องคลอด

ในส่วนของ การอยู่ไฟของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่นี้ กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่จะ เรียกการอยู่ไฟว่า “อยู่เดือน” ซึ่งคำว่า อยู่เดือน ของชาวไทใหญ่มีความหมายว่าสตรีหลังคลอดบุตร ต้อง “ก้ำกั้น” “ก้ำอยู่” ในระยะเวลา ๑ เดือนในการอยู่ไฟนี้ ซึ่งคำว่า “ก้ำกั้น” นี้ มีความหมายว่า

ต้องถือเรื่องของกินเป็นอย่างมากจะไม่สามารถกินของแสลงได้เนื่องจากจะต้องให้นมบุตรและร่างกายคุณแม่ต้องการพักผ่อนจึงจำเป็นต้องกินของอ่อน ๆ ไม่สามารถกินของหมักหรือของดองได้ ส่วนคำว่า “ก้ำอยู่” นี้มีความหมายว่า สตรีหลังคลอดบุตรจะต้องอยู่บ้านไม่ให้ออกไปข้างนอกตอนกลางคืน ไม่ควรอาบน้ำหรือสระผม เพราะร่างกายของสตรีหลังคลอดจะต้องได้รับความอบอุ่นไม่ควรได้รับความเย็น คุณแม่จะต้องใส่เสื้อขนยาวขวยาวและหมวกเพื่อให้ได้รับความอบอุ่นอยู่ตลอดเวลา และถ้าหากสตรีหลังคลอดต้องการอาบน้ำหรือสระผมจะมีข้อยกเว้นก็คือ ให้ ๑๐ วันสามารถอาบน้ำได้ ๑ ครั้ง และสระผมได้ ๑๕ วันต่อ ๑ ครั้ง ซึ่งการอาบน้ำหรือสระผมของคุณแม่ที่อยู่เดือนในแต่ละครั้งนั้นจะต้องต้มน้ำกับยาสมุนไพรเท่านั้นและห้ามอาบน้ำเย็นอีกด้วย

หากสตรีหลังคลอดไม่ได้อยู่เดือน หรือ ก้ำกินก้ำอยู่ อย่างที่บอกไปในข้างต้นนั้น ก็จะทำให้สตรีหลังคลอดที่ไม่ได้อยู่เดือนนั้นเกิดความผิดปกติในร่างกาย หรือที่เรียกว่า “ผิดเดือน” ซึ่งอาการนี้จะมีผลในระยะยาวหลังคลอดเป็นต้นไป ซึ่งจะทำให้สตรีที่ผิดเดือนนั้นมีอาการหนาวง่ายกว่าคนปกติทั่วไปและทำให้อ่อนแอเจ็บป่วยง่าย

การดำรงชีพของชาวไทใหญ่บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญเป็นแบบเรียบง่าย แบบสังคมเกษตรกรรม ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ทำอาชีพทางด้านเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่และทำอาชีพรับจ้างทั่วไปเมื่อมีเวลาวางจากการทำนาทำไร่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชาวไทใหญ่บ้านป่าเหมือดเป็นคนขยันทำมาหากิน

ตารางที่ ๔

ปฏิทินวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจและประกอบอาชีพของชุมชนบ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ^๔

กิจกรรม	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทำไร่					<----->							
ทำนา					<----->							
ซ่อมนา						<--->						
ปลูกข้าวเลี้ยงเมือง						<--->						

^๔ อนุรักษ์ ธีรยา, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

๒.๒.๖ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๒.๒.๖.๑ นายแสวง แสนยี่

(๑) ประวัติผู้ให้ข้อมูล

นายแสวง แสนยี่ อายุ ๗๖ ปี อาชีพค้าขาย บ้านเลขที่ ๔๗/๑ บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ หมู่ ๕ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๒ เป็นคนชาติพันธุ์ไทใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ สมาชิกครอบครัวในปัจจุบันมีกี่คน ๗ คน ประกอบด้วย ๑) นายแสวง แสนยี่ ๒) นางยี่ แสนยี่ ๓) นายวีระชาติ แสนยี่ ๔) นายศิวากร แสงเจริญ ๕) นางธนันท์ แสงเจริญ ๖) เด็กชายสุภาวิทย์ แสงเจริญ ๗) เด็กชายสุภาภิจ แสงเจริญ และได้อพยพมาจากแม่ฮ่องสอนมาอาศัยในอำเภอแม่สายได้ ๓๑ ปี

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้บวชเรียนที่วัดจองคำ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นเวลา ๒ ปี และได้ลาสิกขาหรือสึกพระออกมาเพื่อทำงานรับจ้างทั่วไปในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ในระหว่าง ปี พ.ศ. ๒๔๙๖-๒๕๒๖ นั้นได้โยกย้ายที่อยู่อาศัยไปมาระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย ซึ่งได้แก่อำเภอฝางและอำเภอแม่สาย โดยการโยกย้ายนั้นมีจุดประสงค์เพื่อการทำมาหากิน กระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้แต่งงานที่อำเภอแม่สายและได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและเหรียญกษาปณ์ของวัดถึงแม่ นายแสวง แสนยี่ จะได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งในการรับผิดชอบหมู่บ้านก็ตามก็ยังมีโยกย้ายที่อยู่อาศัยบ่อย ๆ เช่นย้ายมาอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงรายและได้รู้จักกับพระอาจารย์ปณชิต จากวัดสันป่าก่อ ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับเรื่องราวของประเพณีปอยต้งเกี่ยวกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๖ จึงได้นำประเพณีปอยต้งเข้ามาจัดในหมู่บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญเป็นครั้งแรกและในงานประเพณีปอยต้งนั้นก็มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่หลายจังหวัดที่เข้ามาร่วมงาน เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย เป็นต้น

ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ปลดเกษียร จากตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ นายแสวง แสนยี่ ตัดสินใจปลูกบ้านและสร้างร้านค้าอยู่ที่ หมู่ ๕ บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ (บ้านที่อาศัย ณ ปัจจุบัน) และในขณะที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ นายแสวง แสนยี่ ได้รับรางวัลผู้สูงอายุดีเด่น ๒ ปีซ้อนจากเทศบาลตำบลเวียงพางคำ คือปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗ และในปัจจุบันได้เป็นตัวแทนเข้าร่วมฟังแนวทางการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยที่อำเภอแม่สาย อีกทั้งในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ นี้บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญยังได้ประสบกับภัยแล้ง น้ำบ่อแห้งแต่ก็ได้รับน้ำจากเทศบาลเพื่อบรรเทาความแห้งแล้ง ภัยแล้งในปีนั้นถือว่าเป็นภัยแล้งที่รุนแรงที่สุดที่เคยเกิดขึ้น

๒.๓ บ้านป่าปางผาแตก

๒.๓.๑ ระบบความเชื่อ

หมู่บ้านผาแตก มีศาสนาสถาน ๒ แห่งคือ วัดพรหมวิหาร และ วัดผาแตก (ผาค่า) และวัฒนธรรมประเพณีบ้านผาแตก มีอยู่หลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มพื้นเมือง กลุ่มไทใหญ่ กลุ่มไทลื้อ กลุ่มลัวะ และกลุ่มอาข่า ประเพณีทางด้านศาสนาที่เด่นชัดประจำหมู่บ้าน คือ ประเพณีการตั้งธรรม (เทศน์มหาชาติ) และประเพณีตานก๋วยสลาก

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านป่าปางผาแตก หมู่ ๑๐ ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา มีวัดผาแตก (ผาค่า) เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ชาวบ้านในชุมชนบ้านป่าปางผาแตกมักจะเคร่งในเรื่องของการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามพุทธศาสนา ชาวบ้านมักจะร่วมมือร่วมใจกันในการจัดกิจกรรมทางศาสนา เพราะไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชอบในการ

วัดผาแตกเป็นวัดที่มีบทบาทสำคัญต่อคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนส่วนมากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท อันได้แก่ ไทเขิน ไทใหญ่ ไทลื้อ และวัดผาแตกก็มีพระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในวัดเป็นจำนวนหลายสิบลูก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพระจากทางขึ้น (ไทเขิน เมืองเชียงตุง) ซึ่งเป็นคนกลุ่มมากของบ้านผาแตก นอกจากนี้ก็ยังมีพระที่เป็นไตหลวง (ไทใหญ่) แต่ก็มีไม่มากเท่าพระไทเขิน มีพระสงฆ์หนึ่งรูปหรือที่ชาวบ้านรู้จักกันในนาม “หลวงพี่ลืบ” เป็นชาวไทเขินที่มีความรู้ทางด้าน การรำนกกิ่งกะหล่ำ หลวงพี่ลืบจะเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการรำนกนี้ให้แก่ผู้ที่มีความสนใจในศิลปะด้านนี้ ซึ่งในปัจจุบันผู้ที่เป็นลูกศิษย์ของหลวงพี่ลืบจะเหลือเฉพาะเด็กๆและเยาวชนเท่านั้น

รายนามเจ้าอาวาสวัดผาแตก (ผาค่า)

๑) พ.ศ. ๒๔๘๒-๒๕๑๓ พระฤาษีธรมโม

๒) พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๔๒ พระอธิการพรหมมา สุมงคโค

๓) พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๕๗ พระสุภาพ สุขปณโณเป็นผู้รักษาการเจ้าอาวาส

๔) พ.ศ. ๒๕๕๗จนถึงปัจจุบันพระอธิการสิทธิชัย ฐิตโสภโณ

นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่จะแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมในวัดด้วยการทำบุญในวันสำคัญต่างๆแล้วชาวไทใหญ่มิมีความเลื่อมใสในพระพุทธรูปที่อยู่ในจิตใจ ซึ่งทุกบ้านจะมีแข่งพารา (หิ้งพระ) ชาวไทใหญ่จะถวายข้าวสุก ขนมและน้ำเพื่อเป็นพุทธบูชาในทุกเช้า ชาวไทใหญ่เรียกว่า “ต่างหอมพารา” เมื่อถึงเวลาเที่ยงวันก็จะเก็บไปล้าง พุทธศาสนิกชนชาวไทใหญ่ปฏิบัติอย่างนี้ในทุกเช้า หากบ้านไหนลืมต่างหอมพารามักจะถูกเรียกว่าเป็นคนขี้เกียจ เป็นคนตื่นสาย

การไปทำบุญที่วัดนั้นชาวบ้านจะนำชา (ตะกร้า) ใสดอกไม้ ธูปเทียน และข้าวตอก ซึ่งชาวไตเรียกว่า “ข้าวแตก” รวมไปถึงจิ้งจ่า (ลักษณะคล้ายธงเล็กๆจากกระดาษสาหลากสี) เพื่อนำไปเป็นพุทธบูชาเวลากราบไหว้หรือเวลานั่งฟังพระสวด ในส่วนของเครื่องบูชา

พระพุทธรูปหรือที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า “ก๊อกชอมต๋อ” มีลักษณะเป็นถ้วยเล็ก ๆ ประกอบไปด้วยขนมและข้าว ซึ่งในสมัยโบราณนั้นจะทำจากใบตองคล้ายกระทงขนาดเล็ก แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนภาชนะมาใช้ถ้วยพลาสติกขนาดเล็กแทนและที่สำคัญไปกว่านั้นคือชาวบ้านผาแตกไม่นิยมจัดเครื่องบูชาพระพุทธรูปหรือก๊อกชอมต๋อกันแล้ว แต่จะมีการจัดซื้อก๊อกชอมต๋อจากร้านค้าที่แม่ค้าได้จัดเอาไว้เนื่องจากชาวบ้านส่วนมากไม่ค่อยมีเวลาว่าง การซื้อก๊อกชอมต๋อจึงเป็นทางเลือกที่สะดวกเหมาะแก่การนำไปถวายพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ประจำหมู่บ้าน ดังนั้นวัฒนธรรมดั้งเดิมเรื่องการจัดเตรียมของถวายพระได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อนที่ได้ทำด้วยใบตองและได้พัฒนามาเป็นถ้วยพลาสติกตามยุคสมัย แต่เรื่องของการจัดหาของบูชาพระพุทธรูปที่ชาวบ้านผาแตกไม่นิยมจัดทำด้วยตัวเองแล้วแต่เป็นการซื้อจากแม่ค้ามาแทนซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับการซื้อขายสังฆทานในปัจจุบันที่แม่ค้าจะเป็นผู้จัดเตรียมสิ่งของไว้ในสังฆทานแก่ลูกค้า แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมในการเลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าของกลุ่มพี่น้องชาติพันธุ์ไทในผาแตกไว้ได้อยู่

พี่น้องชาวไทนิยมแต่งกายด้วยชุดประจำชาติพันธุ์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อแสดงถึงความสำนึกทางชาติพันธุ์และแสดงออกถึงการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีว่าควรนุ่งซิ่น ในปอยตั้งธรรมหรือประเพณีเทศน์พระเวสสันดรจะมีการแสดงของพี่น้องไตต่าง ๆ เช่น ไทเจิน ไทลื้อและไทใหญ่ มีการรำก รำโต ซึ่งเป็นการแสดงที่มีร่วมกัน เสียงก้องมอชิงของทั้ง ๓ ไทนั้นเป็นเสียงเดียวกันไม่มีความแตกต่าง และไม่มีการแยกตัวตนออกจากกัน เนื่องจากทั้งไทเจิน ไทลื้อ และไทใหญ่นั้นต่างเรียกตัวเองว่า “เปนกนไต” เป็นคนไท (ไต)

วัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ยังคงหลงเหลือและยึดถือปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบันในบ้านผาแตกได้แก่ ประเพณีทั้ง ๑๒ ยังคงมีการถือศีลนอนวัดของปู่ศึลนายศึล (หมายถึงผู้ที่ถึงวัยนอนในวัดเพื่อฟังธรรมและปฏิบัติธรรม ปู่ศึลคือผู้ชาย นายศึลคือผู้หญิง นายคือยาย ในภาษาไทย) โดยปู่ศึลและนายศึลจะนุ่งขาวห่มขาวปฏิบัติธรรมและจำวัดในวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในส่วนของวัยรุ่นและเยาวชนชาติพันธุ์ไทนั้นไม่ค่อยนิยมเข้าวัดมากนัก เนื่องจากต้องไปเรียนหนังสือจะเข้าประกอบพิธีทางศาสนาก็ต่อเมื่อตรงกับวันหยุดเรียนเช่น วันสงกรานต์ วันออกพรรษา ในวันสงกรานต์นั้นเด็ก ๆ และครอบครัวจะเตรียมของไปขอขมาญาติผู้ใหญ่หรือในภาษาไตเรียกว่า “กัันต๋อ”

นอกจากวัดและพุทธศาสนาจะเป็นตัวยึดเหนี่ยวจิตใจและดำรงรักษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทให้ดำรงอยู่แล้ว ชาวไตทั้ง ๓ พี่น้องยังช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและสาวกของศาสนาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีไว้เช่นกัน เห็นได้จากการแบ่งเวรหรือหัวศีลให้ทำอาหารให้ แต่พระภิกษุสงฆ์ทุกอาทิตย์จะมีการสลับเปลี่ยนเวรกันตามในแต่ละซอยของบ้านผาแตก

ประเพณีที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านป่ายางผาแตก คือประเพณีปอยส่างลอง ซึ่งจัดว่าเป็นงานใหญ่จึงมีขั้นตอนสำคัญแยกเช่นเดียวกับการบวชให้ลูกหลานตามประเพณีทางศาสนาพุทธทั่วไป ที่ถือว่ากันผู้ชายทุกคนหากได้บวชสักครั้งเปรียบดั่งการทดแทนบุญคุณให้กับบิดามารดา ชายผ้าเหลืองที่บิดามารดาได้สัมผัสคือความสุขแห่งในห้วงลึกทางจิตใจที่บิดามารดาได้รับและมีคำกล่าวว่า “เกิดเป็นไทใหญ่ ไทลื้อ ไทเขิน จะถือการบวชเป็นอย่างมากคือการได้บุญ” ถ้าไม่บวชจะเรียกว่า “คนดิบ” โดยในช่วงระหว่าง ๒๐ ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันซึ่งประเพณีปอยส่างลองถ้าครอบครัวที่มีบุตรชายที่มีอายุ ๑๐-๑๔ ปี โดยจะให้บวชลูกแก้ว หรือส่างลอง สำหรับครอบครัวไหนที่ไม่มีบุตรชายหรือครอบครัวอื่นที่มีฐานะดีก็จะรับเป็นพ่อส่างแม่ส่างก็คนก็ได้ แต่อดีตพ่อส่าง แม่ส่างจะพาเด็กไปบวชอยู่ที่วัดก่อนจะบวชรวมไปจนถึงปัจจุบันนี้

ประเพณีปอยส่างลองหรือบวชลูกแก้ว ของชาวไทใหญ่ในบ้านผาแตก มีการสืบทอดมาจากรัฐฉาน พม่ามานานแล้ว และประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ที่มีภาษาวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อใกล้เคียงกับชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน ประเทศพม่า ที่ได้อพยพมาอยู่บ้านผาแตกจึงมิได้มีการสืบทอดประเพณีปอยส่างลองที่เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาที่ชาวไทใหญ่สืบทอดปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต ในช่วงประมาณ ๒๐ กว่าปี ถือเป็นประเพณีที่โดดเด่นของในหมู่บ้านผาแตก ซึ่งในอดีตประเพณีส่างลองจะยึดถือปฏิบัติกันภายในกลุ่มชาวไทยเชื้อสายไทใหญ่ ต่อมาชาวล้านนาและชาวไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้นำบุตรหลานเข้าร่วมพิธีบวชเพื่อความเป็นสิริมงคล และได้ทำการส่างลองจริงเป็นทางการ ประมาณ ๔-๕ ปี ที่ผ่านมาเพราะชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญมากขึ้นรวมถึงผู้คนกลุ่มอื่นที่อยู่ร่วมอาศัยในบ้านผาแตกมาดูขบวนแห่ด้วย ซึ่งงานปอยส่างลองจะจัดในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายนของทุกปี

ในปัจจุบันจะเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นการสร้างมหากุศลให้แก่บิดามารดา ตนเอง และญาติพี่น้อง นอกจากนี้ประเพณียังเป็นเรื่องของการเปลี่ยนผ่านช่วงอายุจากเด็กเข้าสู่วัยที่ต้องรับผิดชอบชีวิตและสังคม จึงต้องอาศัยการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนรู้จักศีลธรรม ความดี ความซื่อ เพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีมีศีลธรรมในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ปอยส่างลองจึงเป็นงานปอยใหญ่ที่ต้องอาศัยความพร้อมทั้งทุนทรัพย์ และความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันของเจ้าภาพและชุมชน

จากตำนานที่คนไตเล่าสืบทอดกันมาถึงที่มาของประเพณีปอยส่างลอง คือการบรรพชาเป็นสามเณรนั้นก็เพื่อศึกษาพุทธธรรมและเพื่อเป็นการทดแทนคุณบิดา มารดา โดยอิงมาจากพุทธประวัติ ตอนที่พระนางยโสธราแต่งองค์ให้พระราหุลเพื่อทูลขอราชบัลลังก์จากพระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้าพระราชทานอริยทรัพย์ คือ ให้พระราหุลบรรพชาสู่กาสาวพัสตร์ และนับเป็นสามเณรองค์แรกของพระพุทธศาสนา

ส่วนอีกตำนานหนึ่งคือ อิงพุทธประวัติตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะผู้เจริญด้วย โภคทรัพย์แต่ทรงสละทรัพย์สมบัติเพื่อแสวงหาหนทาง แห่งบรมสุข จากทั้งสองตำนานนี้เองที่เป็น ขนบให้คนได้ยึดถือให้เครื่องทรงของช่างลองมี ความวิจิตรงดงาม

ที่มาประวัติและความสำคัญของงานปอยช่างลอง^{๑๐} มีรายละเอียดดังนี้ “ช่าง” หมายถึงเณร “ลอง” หรือ “อลอง” หมายถึงรัชทายาท ซึ่งมีตำนานที่กล่าวถึงที่มาของการ ปอยช่างลองว่ามาจากพุทธประวัติตอนที่เจ้า ชายสิทธัตถะผู้เจริญด้วยโภคทรัพย์มากมาย แต่ก็สละซึ่ง โภคทรัพย์เพื่อแสวงหาผลแห่งการดับทุกข์ ประเพณีปอยช่างลองถือเป็นประเพณีสำคัญของคน ไต ในครอบครัวที่มีลูกชายจะตั้งตารอคอยเพื่อร่วมประเพณีนี้ ด้วยความเชื่อว่าอานิสงค์จากการบวช ปอยช่างลองนี้จะทำให้บิดามารดาได้ขึ้นสวรรค์

ด้วยเหตุนี้ การบวชปอยช่างลองจึงถือเป็นพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่และมีอานิสงค์ มาก ในอีกทางหนึ่งก็อาจเป็นกุศโลบายหนึ่งที่ทำให้ลูกหลานได้บวชเรียนดื่มด่ำหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาในช่วงปิดภาคเรียน

ช่างลองที่เข้าบวชจะมีความภาคภูมิใจเพราะเห็นว่าการบวชช่างลองเป็น การตอบแทนพระคุณพ่อแม่ ได้ศึกษาหลักพระพุทธศาสนาและยังถือเป็นส่วนหนึ่งของการสืบสาน ประเพณีของชาวไทยใหญ่ต่อไป

ขั้นตอนการบวชช่างลอง มีดังนี้

วันแรก “พิธีการปลงผม” ช่างลองจะต้องนั่งพับเพียบเรียบร้อยเพื่อ เตรียมการปลงผม โดยมีพ่อแม่และญาติ ๆ ถือน้ำสรงส้อมปอยและแปรง เมื่อพระสงฆ์ปลงผมให้แล้ว ก็ถึงคราที่พ่อแม่และญาติจะให้พรและร่วมปลงผมให้ ของลูกชาย เมื่อปลงผมแล้ว ล้างด้วยน้ำส้อมปอย ทาแป้งบนศีรษะแก้ความแสบจากคมีดปลง

วันที่สอง ถือเป็นวันแรกของงานปอยช่างลอง ช่างลองต้องตื่นแต่เช้าเพื่อ แต่งเครื่องทรงให้สมกับการเป็นช่างลอง ด้วยการนุ่งโจงกระเบนสีสด ปล่อยชายด้านหลังยาวจับจับ คาดด้วยเข็มขัดนาคหรือเงิน สวมเสื้อแขนกระบอกชายโค้งงอน เสื้อปักฉลุลวดลายดอกไม้สีต่าง ๆ และที่งดงามพิเศษอีกอย่างคือ ผ้าแพรโพกเกล้าเสียบแซมด้วยดอกไม้พลาสติกหลากสี เขียนคิ้วคมเข้ม ทาแป้งนวล แต่งหน้าสีจัดจ้าน ถูงเท้าสีขาว เหล่านี้ถือเป็นการแต่งตัวช่างลองแบบเต็มรูปแบบ

เมื่อช่างลองแต่งกายพร้อมกันทุกองค์แล้ว พระสงฆ์จะให้ศีลให้พรและ อบรมสั่งสอน ช่างลองขอขมาพระสงฆ์ จากนั้นจะเริ่มตั่งตั้งขบวนแห่ช่างลองไปรอบเมืองเพื่อเป็นการ บอกกล่าววันมัสการ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เสียงม้องเซ็ง (ฆ้องชุดของไต) ฉาบและกลองที่ตีกระทบสร้างความ ครึกครื้นของงานบุญควบคู่กับภาพตะเป เทินช่างลองที่แต่งองค์งดงามทยอยเดินเป็นขบวนทั้งเดิน

^{๑๐} อ. วัฒนาศาสตร์ กวีวัฒน ข้าราชการบำนาญ โรงเรียนบ้านจองคำ

และโยกเต็นท์ เเทนสว่างลงเหนือ บ่าประกอบจิ้งหะเสียดองม้องแข็งที่ตีให้จิ้งหะยิงปลุกให้
บรรยากาตงานบุญปอยสว่างลงที่ศรีครื้นสนุกสนาน ขบวนตะแบปนำสว่างลงไปนมัสการสถานที่
ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน เจ้าอาวาส และกราบไหว้แสดงความเคารพนับถือ ขอภัยและรับศีลรับพรจาก
ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือและบุคคลสำคัญ ๆ ของชุมชน

วันที่สาม “วันแห่ครัวหลู่หรือวันแห่เครื่องปัจจัยไทยทานถวายพระสงฆ์”
ขบวนแห่วันนี้มีความยิ่งใหญ่อลังการ มีการแห่สว่างลงกับขบวนเครื่องไทยทานจากวัดไปตามถนนสาย
ต่าง ๆ ขบวนแห่ประกอบด้วย จีเจ๋ง (กังสดาล) ม้าเจ้าเมือง ต้นตะเป่าพระพุทธรูป ต้นตะเป่าพระสงฆ์
ปักเข้าแตก เทียนเงินเทียนทอง พุ่มเงินพุ่มทอง อุต้องปานต่อง หม้อน้ำตา อัฐบริวาร ขบวนสว่างลง
โดยให้สว่างลงขี่คอพี่เลี้ยง หรือ “ตะแบสว่างลง” มีร่มทองหรือ “ที่คำ” บังแดดให้

ตลอดเส้นทางจะโปรยข้าวตอกให้แก่ขบวนสว่างลงด้วยเชื่อว่าจะนำความ
สิริมงคลมาให้ โดยส่วนใหญ่ขบวนจะแห่ไปรอบชุมชน

ในช่วงเย็นของวันจะมีพิธีทำขวัญและการสวดคำขวัญ สารของการ
ทำขวัญ คือ สั่งสอนสว่างลงให้เห็นถึงพระคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ตลอดจนเตรียมตัวให้สว่างลง
ที่จะเข้ารับการบรรพชาในวันรุ่งขึ้น และเมื่อทำขวัญเรียบร้อยแล้ว สว่างลงจะกลับไปบ้านของตนเอง
ในช่วงเย็นนี้เองที่จะมีการขำแขกหรือรับแขก บรรดาญาติมิตรของสว่างลงจะมาพร้อมอำนวยการให้
สว่างลง ซึ่งถือเป็นอีกช่วงเวลาหนึ่งที่บรรดาญาติมิตรของบ้านเจ้าภาพสว่างลงจะได้พบปะสังสรรค์กัน

วันที่สี่ “วันหลู่” คือวันบรรพชาสามเณรและถวายเครื่องปัจจัยไทยทานแก่
พระ ภิกษุสงฆ์ สว่างลงทั้งหมดจะเข้าพิธีเพื่อขออนุญาตทำการบรรพชาจากพระผู้ใหญ่
อาราธนาศีล แล้วจึงเปลี่ยนเครื่องแต่งกายจากชุดสว่างลงที่งดงามาเป็นผ้าไตร เพื่อเป็นสามเณร
อย่างสมบูรณ์ โดยสว่างลงแต่ละคนอาจบวชประมาณ ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน ก็ได้

ภาพที่ ๕๙ สว่างลงเตรียมแห่ขบวน

ภาพที่ ๖๐ ขบวนแห่สว่างลง

ภาพที่ ๖๑ ส่องกล้องทำการล้างหน้าเพื่อจะทำพิธีบรรพชา

ภาพที่ ๖๒ ขั้นตอนการบรรพชาภิกษุสงฆ์

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าชาวไทใหญ่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนามาช้านาน ทำให้วิถีชีวิตรวมไปถึงศิลปวัฒนธรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเกือบทั้งหมด ซึ่งจะเกี่ยวกับในเรื่องประเพณีที่มีความสำคัญทางจิตใจของชาวไทใหญ่อย่างประเพณีปอยส่างลองเป็นที่โดดเด่นของชาวไทใหญ่เป็นส่วนมาก โดยกลุ่มคนในชุมชนที่มีชาวไทใหญ่ ร่วมกันสร้างหรือผลิตใหม่ทางวัฒนธรรมขึ้นจากจิตสำนึกของคนในชุมชนที่มีชาวไทใหญ่ ชาวไทใหญ่เป็นชนชาติที่มีการแสดงออกในการมีจิตสำนึก โดยมีเครื่องมือทางหนึ่งก็คือ การใช้วัฒนธรรมในการนิยามความเป็นตัวตนและใช้กำหนดความสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยเช่นกัน กระบวนการทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจคือการพยายามดึงเอาประเพณีพิธีกรรมมาใช้ประโยชน์ในการสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์ของชุมชน ไทใหญ่และการอาศัยอยู่ในประเทศไทยก็ถือเป็นโอกาสที่ชาวไทใหญ่ได้แสดงออกถึงวัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของพวกเขาได้อย่างอิสระ^{๑๑}

^{๑๑} วราพร จอมสว่าง, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม – พฤษภาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๕

ปฏิทินวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านป่ายางผาแตก^{๑๒}

กิจกรรม	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
วันเกิดครูบาบุญชุ่ม ญาณสังวร	<--->											
วันชาติไทใหญ่		<--->										
บวงสรวงพระเจ้าพรหม มหาราช		<--->										
มะหีนสิมา			<--->									
งานปอยส่างลอง (งานบวช)				<--->								
สงกรานต์				<--->								
เข้าพรรษา						<--->						
จัดวันแม่แห่งชาติ							<--->					
ปอยตั้งธรรม (เทศน์มหาชาติ)								<--->				
ประเพณีลอยกระทง										<--->		
วันพ่อแห่งชาติ												<--->

คนไทใหญ่บ้านป่ายางผาแตกนิยมเรื่องการสักยันต์ตามร่างกายซึ่งก่อนการสัก สล่าผู้สักยันต์จะให้ผู้ที่ถูกสักกินฝิ่นก้อนเล็ก ๆ เพื่อลดความเจ็บหลังจากการสักหากแผลมีอาการบวมพองจะรักษาโดยใช้ใบพลูลนไฟ นำมาแตะประคบเบา ๆ บนแผล เพราะใบพลูมีคุณสมบัติเป็นยาสมานแผลและรักษาแผลพุพอง พิธีกรรมในการสักยันต์แต่ละแบบนั้นจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียดและข้อกำหนดบางประการ แต่การสักแทบทุกแบบจะต้องมีการตั้งขันครูและเงินค่าขันครูในจำนวนที่แตกต่างกัน ดังเช่น พิธีในการสักยันต์มหานิยม ผู้สักต้องทำขันครู ๓ ชั้น โดยจะใช้หว้านจะหล่ง (กะละมัง) บรรจุสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ ข้าวสาร ๓ ลิตร ผ้าขาวและผ้าแดงอย่างละ ๑ ผืน มะพร้าวอ่อน ๑ ลูก สวยดอก (กรวยใส่ดอกไม้) ๕ กรวย สวยพลุ (กรวยใส่พลุ) ๕ กรวย เทียน ๕ เล่ม และเงินค่าขันครู ซึ่งอัตราปัจจุบันแบ่งเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ ระดับขั้นต่ำ ใส่เงิน ๓๗ บาท ผู้สักระดับนี้

^{๑๒} วราพร จอมสว่าง, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

คือคนที่ยังไม่แน่ใจว่าตนจะยึดถือข้อปฏิบัติ (สัจจะ) หรือศีล ๕ หลังจากที่สักไปแล้ว ระดับชั้นกลาง ใส่เงิน ๑๐๘ บาท ผู้สักยันต์ชั้นกลางคือผู้ที่มีความแน่ใจว่าตนไม่ดื่มสุราและไม่ประพฤติผิดศีลข้อกาเม ฯ มาตั้งแต่ต้นแล้ว ส่วนระดับชั้นสูง ใส่เงินค่าขัน ๒๗๐ บาท ผู้สักชั้นสูงจะต้องเป็นผู้ถือศีล ๕ ได้อย่างเคร่งครัด^{๑๓}

ภาพที่ ๖๓ ลายสักของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่

ภาพที่ ๖๔ เข็มสักปลายแหลม

ที่มา : อิทธิ พลวัง, ศึกษาพิธีกรรมการสักยากลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ กรณีศึกษา : บ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ หมู่ที่ ๕ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

๒.๓.๒ ระบบการตั้งถิ่นฐาน

ในอดีตระบบการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านผาแตกเป็นการตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย (Dispersed or Scattered Settlement) การตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย บ้านเรือนแต่ละหลังจะมียุ่งฉาง คอกสัตว์ และมีโรงเก็บเครื่องมือต่าง ๆ ของเกษตรกรตั้งอยู่ในพื้นที่การเกษตรของตนเอง และอาจเรียกว่าการกระจายในลักษณะโดดเดี่ยว (Isolated Settlement) ความห่างของบ้านเรือนขึ้นอยู่กับขนาดที่ดินแต่ละครอบครัว การตั้งถิ่นฐานแบบนี้จะมีศูนย์กลางร่วมกันเช่น วัด โรงเรียน สถานีอนามัย ตลาด เป็นต้น การตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เกษตรกรประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำไร่ เช่น ไร่นา การทำเศรษฐกิจพอเพียงรวมทั้งชาวสวนทำสวนผลไม้ โดยกระจายอยู่ไม่ไกลนักในพื้นที่สวนของแต่ละครอบครัว แนวเขตของสวนจะมีคูคลองกั้นการตั้งถิ่นฐานรูปแบบนี้ทำให้ไม่เสียเวลาในการเดินทางไปกลับระหว่างพื้นที่เกษตรกับบ้าน ดังนั้นจึงมีเวลาการดูแลผลผลิต คือ ใช้ทั้งเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

^{๑๓} อิทธิ พลวัง, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

ปัจจุบันหมู่บ้านผาแตกมีระบบการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะเป็นแนวยาวตามเส้นทางคมนาคมที่สะดวก โดยอาจจะตั้งอยู่เป็นกลุ่มติดต่อกันในเขตที่เป็นชุมชนการค้าหรือทางแยกของเส้นทางคมนาคม ส่วนบริเวณที่อยู่ไกลออกไปอาจมีการตั้งบ้านเรือนห่างกัน สำหรับพื้นที่เกษตรจะอยู่บริเวณด้านหลังของที่อยู่อาศัย

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบ้านผาแตกแบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจ

๑) โครงสร้างและระดับความสูงของพื้นที่ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเขตที่ราบมีความเหมาะสมที่จะตั้งถิ่นฐานมากกว่าเขตที่สูง หรือภูเขา เนื่องจากลักษณะพื้นที่ที่กว้างขวางราบเรียบ ทำให้สามารถเพาะปลูกได้สะดวก และเขตที่ราบมักจะมีดินอุดมสมบูรณ์ สามารถปลูกพืชได้หลายชนิดมากกว่า สำหรับพื้นที่สูงหรือทิวเขาดารซึ่งเข้าถึงลำบานั้น มีเหตุจูงใจให้มนุษย์ตั้งถิ่นฐานอยู่บ้าง เช่น เพื่อความปลอดภัยจากการรุกรานหรือหากจำเป็นต้องตั้งถิ่นฐานตามภูเขาก็มักจะเลือกอยู่อาศัยในลาดเขาด้านที่เหมาะสม

๒) อากาศ อากาศมีผลโดยตรงต่อมนุษย์ เนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการกำหนดลักษณะดินและพืชสภาพของดินฟ้าอากาศมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานมีอิทธิพลต่อการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและวิถีการดำรงชีวิตจากแผนที่แสดง การกระจายตัวประชากรจะเห็นได้ว่า ประชาชนจะอยู่กันหนาแน่นในเขตที่มีอากาศเหมาะสมส่วนบริเวณที่มีอากาศปรวนแปรจะมีประชาชนเบาบางหรือปราศจากผู้อยู่อาศัย นอกจากอุณหภูมิแล้ว ความชื้นของอากาศก็มีความสำคัญในแถบศูนย์สูตรที่มีสภาพอากาศร้อนชื้น จะทำให้เหนียวง่าย มีเหม็นมาก ไม่สบายตัว ในเขตอากาศเย็นกว่าแถบละติจูดกลาง อุณหภูมิเย็นพอเหมาะทำให้การตั้งถิ่นฐานหนาแน่น

๓) น้ำ ปัจจัยในเรื่องน้ำมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานมาก โดยเฉพาะในสมัยโบราณ การตั้งถิ่นฐานทุกแห่งเป็นการหาพื้นที่ที่จะทำการเกษตรด้วย น้ำที่ใช้ในการทำเกษตรกรรมไม่จำเป็นต้องมาจากฝนหรือแหล่งน้ำลำธารแต่เพียงอย่างเดียว ในบางแห่งที่ขาดฝน อาจหาแหล่งน้ำอื่น ๆ มาใช้ เพื่อการเกษตร เช่น น้ำบาดาล

การประกอบอาชีพของมนุษย์ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมและระดับความเจริญทางเทคโนโลยีตัวอย่างของวิวัฒนาการการประกอบอาชีพที่มีความสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ๑) การเพาะปลูก การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์แบบถาวรเริ่มขึ้นเมื่อมนุษย์รู้จักเพาะปลูกด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งผลผลิตตามธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียวและการตั้งถิ่นฐานแบบถาวรนี้มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมมาก ตัวอย่างเช่น การทำไร่เลื่อนลอย เป็นการเพาะปลูกแบบไม่บำรุงดินเมื่อดำเนินไปหลายปีจะทำให้ดินเสื่อมสภาพลงและต้องย้ายไปหาที่เพาะปลูกใหม่หมุนเวียนไปเรื่อย ๆ เป็นการทำให้ป่าและความอุดมสมบูรณ์ของดิน ส่วนการ

เพาะปลูกแบบไร่นาสวนผสมจะมีการดูแลบำรุงดินที่ดีกว่าทำให้สามารถคงความอุดมสมบูรณ์ของดินไว้ได้ ๒) การเลี้ยงสัตว์ แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ การเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภค ไว้ใช้งานและไว้ขาย ส่วนใหญ่จะทำในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์แบบอยู่เป็นที่ จะไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากเท่ากับการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน และ ๓) อุตสาหกรรม เป็นการนำผลิตผลมาดัดแปลงหรือแปรรูปให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะซับซ้อนในเนื้อที่น้อย ต้องใช้วัตถุดิบและเชื้อเพลิงจำนวนมากในการผลิต มีการใช้แรงงานตลอดจนต้องการความสะดวกในการคมนาคมขนส่งไม่ว่าจะเป็นการนำวัตถุดิบเข้าสู่โรงงานและผลิตผลจากโรงงานออกสู่ตลาดทำให้เกิดการรวมกลุ่มคนจำนวนมากลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้เกิดชุมชนขึ้นและมีการขยายตัวทั้งชุมชนและโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งย่อมจะมีผลต่อการเติบโตของเมืองอย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ของการตั้งถิ่นฐานกับสภาพแวดล้อมของมนุษย์ก็เป็นส่วนสำคัญในการอยู่อาศัยในถิ่นฐานนั้น ๆ เพราะเมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์กันและเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน มนุษย์จะรวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่ม สร้างบ้านเรือนแหล่งที่อยู่อาศัย ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ มีกิจกรรมร่วมกันและมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อเลือกสถานที่ที่จะตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยแล้วมนุษย์ก็เริ่มจัดการกับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆตัวเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการดำรงชีพ^{๑๔}

๒.๓.๓ ระบบเทคโนโลยี

ในสภาวะความทันสมัยที่ได้รับจากต่างประเทศ นอกจากจะทำให้เกิดการแยกสถาบันต่าง ๆ ออกจากสถาบันทางศาสนาแล้วยังส่งผลให้คนรุ่นใหม่เห็นห่างจากสถาบันทางศาสนาด้วยเช่นกัน ประการสำคัญ คือสภาวะความทันสมัยยังส่งผลให้ประเพณีและถูกกลดทอนบทบาทลงบ้างแล้วเนื่องด้วยปัจจุบันผู้คนทุกระดับสามารถเข้าถึงการบริโภคเทคโนโลยีได้โดยง่าย ไม่ว่าจะเป็นสื่อทางโทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งสื่อทางอินเทอร์เน็ตซึ่งการอยู่กับเทคโนโลยีที่มากับความทันสมัยนี้อาจเป็นปัจจัยทำให้คนรุ่นใหม่เห็นห่างจากศาสนาตลอดจนเข้าร่วมงานประเพณีต่าง ๆ ของทางวัดน้อยลงจึงอาจกล่าวได้ว่าความทันสมัยด้านหนึ่งคือให้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตที่สะดวกสบายแต่อีกด้านหนึ่งกลับทำลายคุณค่าทางสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นเวลานานที่จะทำให้เริ่มสูญหายเป็นไปได้ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่เข้ามาทำให้ชาวไทยใหญ่รุ่นหลังได้รับผลกระทบทั้งในระดับพฤติกรรมของบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวและระหว่างบุคคลในชุมชนชาวไทยใหญ่ ตลอดถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนเพื่อให้ตนเอง^{๑๕}

^{๑๔} ไกรศร นรินทร์ล้ำ, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

^{๑๕} วราพร จอมสว่าง, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

๒.๓.๔ ระบบการจัดระเบียบทางสังคม

จำนวนประชากรจากสำนักงานทะเบียนราษฎรทั้ง ๒ เขต

บ้านผาแตก มี ๒ เขตเทศบาล เทศบาลตำบลแม่สายและเทศบาลเวียงพางคำ

ผู้มีสัญชาติไทยในส่วนเขตเทศบาลแม่สาย ชาย ๕๓๘ คน หญิง ๔๙๗ คน

รวม ๑,๐๓๕ ราย

สัญชาติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่สัญชาติไทย ชาย ๑๙๐ คน หญิง ๒๖๐ คน รวม ๔๕๐ ราย

รวมชาย ๗๒๘ คน หญิง ๗๕๘ คน รวมทั้งสิ้น ๑,๔๘๖ ราย

ผู้มีสัญชาติไทยเขตเทศบาลตำบลเวียงพางคำ ชาย ๕๑๗ คน หญิง ๕๓๗

คน รวม ๑,๐๕๔

สัญชาติอื่น ๆ ที่ไม่ใช่สัญชาติไทย ชาย ๓๓๙ คน หญิง ๕๒๒ คน รวม ๘๖๑ ราย

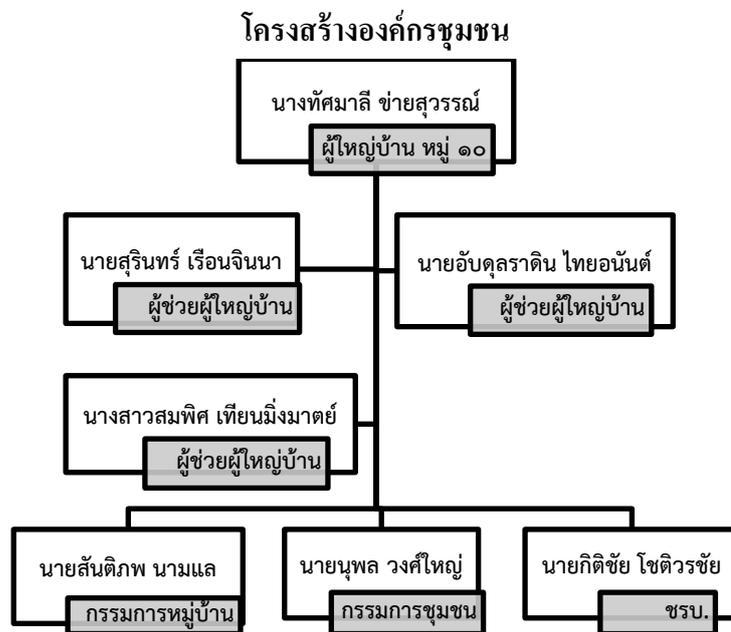
รวมชาย ๘๙๖ คน หญิง ๑,๐๕๙ คน รวมทั้งสิ้น ๑,๙๕๕

อาศัยอยู่ในบ้านผาแตกที่ถือบัตรประจำตัวจากสถานที่อื่น ๆ ฯลฯ ๔,๓๖๑ ราย

รวมผู้อยู่อาศัยในบ้านผาแตก ทั้ง ๒ เขต ๗,๘๐๒ ราย

จำนวนครัวเรือนไม่รวมส่วนราชการ ๑,๔๘๖ ครัวเรือน

จำนวนหลังคาเรือน ๑,๔๘๖ ครัวเรือน

แผนผังที่ ๙ โครงสร้างผู้นำชุมชนบ้านป่ายางผาแตก

บ้านป่ายามาแตกประกอบด้วย ๘ คุ่มดังนี้ ๑) คุ่มพรหมวิหาร ๒) คุ่มร่วมใจ ๓) คุ่มร่มเย็น (น้ำบ่อหลวง) ๔) คุ่มปกเกล้า (ดอยเจริญ) ๕) คุ่มเทิดไท้ ๖) คุ่มเทิดเกล้า (พัฒนาชอย ๖) ๗) คุ่มร่มเกล้า (พ่อคำแดง) และ ๘) คุ่มผาแตก

ชุมชนบ้านป่ายามาแตกมีการอยู่อาศัยของประชาชน ที่มีความหลากหลายชนเผ่า หลายวัฒนธรรม เมื่อมาอยู่รวมกันจึงเกิดปะเพณีวัฒนธรรม ๆ ที่สร้างเกิดขึ้น และเป็นการแสดงออกในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

ด้านการศึกษาประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ๙๑๓ คน ระดับมัธยมศึกษา ๕๗๗คน ระดับปริญญาตรี ๕๑๙ คน สูงกว่าปริญญาตรี ๕ คน และไม่ได้รับการศึกษา ๓,๗๕๔ คน

ด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยภายในชุมชนมีการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัย โดย กลุ่มชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ซึ่งเป็นคนในชุมชนและกลุ่มองค์กรอื่น ๆ ที่ให้ความร่วมมือ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มพัฒนาสตรีและกลุ่มอาชีพ เป็นต้น

ด้านการบริหารจัดการภายในชุมชนใช้ระบบคณะกรรมการหมู่บ้านโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานคณะกรรมการ และมีผู้ช่วย ฯลฯ กลุ่มองค์กรต่าง ๆ เป็นกรรมการ เช่น กลุ่มพัฒนาสตรี อสม. อพพร. ชรบ. เป็นต้น

ด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยชุมชนบ้านผาแตกทางทิศตะวันตกติดต่อกับประเทศพม่าติดกับเขตชายแดน มักจะต้องเจอปัญหาการค้ายาเสพติด การหลบหนีเข้าเมืองมาอย่างผิดกฎหมาย

ด้านการบริหารจัดการภายในชุมชนการบริหารจัดการในชุมชนบ้านผาแตกใช้การจัดการรูปแบบคณะกรรมการชุมชนและประชาคมชุมชนหมู่บ้านเพื่อบริหารจัดการชุมชน

การรวมตัวของผู้คนในชุมชนที่เริ่มน้อยลงแต่ต้องประกาศให้เป็นระเบียบมากขึ้นก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยใหญ่ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเข้าวัดทำบุญลดลง รวมถึงการไม่มีส่วนร่วมกับวัดในการจัดงานประเพณีต่าง ๆ ปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่เพียงเกิดขึ้นเฉพาะในสังคมเมืองเท่านั้น ในสังคมชายขอบในปัจจุบันการรวมตัวของชาวไทยใหญ่ในชุมชนก็น้อยลงเช่นกัน เพราะนอกจากคนรุ่นใหม่จะเคลื่อนย้ายไปศึกษาและทำงานในสังคมเมืองเพิ่มขึ้นแล้ว ในชุมชนไม่เหนียวแน่นเหมือนดังเช่นในอดีต ทั้งนี้ชุมชนจัดว่ามีส่วนสำคัญในการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดงานประเพณีต่าง ๆ ถ้าหากการรวมตัวของผู้คนไม่เหนียวแน่นชุมชนก็จะมีพลังเหลืออยู่ ความเชื่อตลอดจนประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ก็จะลดบทบาทลงและเลือนหายไปจากชุมชนในที่สุด นอกจากนี้แล้วการเข้ามาของชาวไทยใหญ่กลุ่มใหม่ก็ทำให้เกิดความ

แปลกแยกทางพื้นที่วัฒนธรรม เมื่อมีชาวไทใหญ่กลุ่มใหม่มาทำบุญมากขึ้นจึงส่งผลให้คนเมืองในพื้นที่ไปร่วมงานบุญกับทางวัดน้อยลงในวัดผาแตก (ผาค่า) ซึ่งชาวไทใหญ่ที่มีเครือข่ายทางรัฐฉานแต่ในอดีตทางสังคมไม่ค่อยยอมรับ เช่น การเดินทางเข้ามาฝั่งประเทศไทยในบ้านผาแตกให้มาแค่ร่วมงานที่สำคัญแค่ ๒-๓ วัน แต่ปัจจุบันสามารถมาอยู่ฝั่งประเทศไทยในบ้านผาแตกได้และนอนได้ไม่เกิน ๗ วัน อีกทั้งการก่อตั้งองค์กรของชาวไทใหญ่ที่มีสถานที่ทำงานอยู่ภายในวัดผาแตก (ผาค่า) ก็ส่งผลทำให้เกิดการแบ่งแยกเครือข่ายในกลุ่มของชาวไทใหญ่ในการช่วยเหลืองานของแต่ละวัดผาแตก (ผาค่า) ด้วยเช่นกัน

๒.๓.๕ ระบบการค้ารังซีพ

เนื่องด้วยสังคมในปัจจุบันจะเป็นได้ว่าผู้คนต่างพากันออกไปทำงานนอกจังหวัดหรือบ้านเกิดเนื่องด้วยปัญหาทางเศรษฐกิจที่เดิมแล้วสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในชนบทที่มีการทำนาและการเพาะปลูกเป็นอาชีพหลัก การผลิตเป็นแต่เพียงให้พอมีพอกิน ไม่ได้ผลิตอย่างไร้เหตุผลเพื่อส่งออกไปค้าขายกับต่างประเทศ แต่ในปัจจุบันสังคมเปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มุ่งหวังผลิตสิ่งต่าง ๆ เพื่อส่งออกไปขายนอกประเทศ การผลิตผลิตผลทางการเกษตรซึ่งแต่เดิมผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง ด้วยเทคโนโลยีง่าย ๆ แบบดั้งเดิมก็เปลี่ยนมาเป็นการผลิตเป็นจำนวนมากโดยอาศัยเทคโนโลยี ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คน ในท้องถิ่นต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาทั้งการย้ายจากถิ่นหนึ่งไปอีกถิ่นหนึ่งเพื่อหางานทำ

ปัจจัยด้านการผลิตที่สร้างรายได้ให้กับชุมชน แหล่งท่องเที่ยว หมู่บ้านด้านวัฒนธรรมยังมีการแต่งกาย การกิน อาศัยแบบดั้งเดิมอยู่บ้างทำให้มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมและวัดผาแตก (ผาค่า) ทรัพยากรของชุมชนที่สำคัญต่อวิถีชีวิตการดำเนินของชุมชนบ้านผาแตกคือ แหล่งเก็บน้ำห้วยผาบ่อที่มักจะใช้อุปโภคบริโภคและในการทำการเกษตรด้วย

ตารางที่ ๖

ปฏิทินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและประกอบอาชีพของชุมชนบ้านป่ายางผาแตก^{๑๖}

กิจกรรม	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
การทำนา												
๑.ไถนา				←-----→								
๒.หว่านกล้า						←-----→						
๓.ถอนกล้าและดำนา						←-----→						
๔.เกี่ยวข้าว											←-----→	
๕.นำผลผลิตไปขาย												←-----→
รับจ้างทั่วไป												
๑.รับจ้างปลูกข้าว							←-----→					
๒. รับจ้างเกี่ยวข้าว											←-----→	
๓. รับจ้างเก็บลื่นจี					←-----→							
การปลูกผักกะหล่ำปลี												
๑. เพาะกล้า		←--→										
๒. ปลูก			←--→									
๓. เก็บเกี่ยวผลผลิต						←-----→						
๔. นำผลผลิตไปขาย								←-----→				
การปลูกหอม (กระเทียม)												
๑. เตรียมแปลง	←--→											
๒. ปลูกกระเทียม	←--→											
๓. เก็บเกี่ยวผลผลิต					←-----→							
๔. นำผลผลิตไปขาย							←-----→					

^{๑๖} รมย์นลิน จันทร์ดีวงค์, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

กิจกรรม	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
การเลี้ยงปลาตุก												
๑.ซื้อลูกปลาตุก						<- ->						
๒.ระยะเวลาการเลี้ยง							<- - - - ->					
๔.นำปลาตุกไปขาย										<- - - - ->		

๒.๓.๖ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informant)

๒.๓.๖.๑ นายอ อ่าง (สง่าง)^{๑๗}

ภาพที่ ๖๕ นายอ อ่าง

(๑) ประวัติผู้ให้ข้อมูล

อ่าง อ่าง หรือที่พี่น้องชาวไทในอำเภอแม่สายรู้จักกันในนาม “สง่าง” เกิดเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ อายุ ๕๗ ปี เป็นชาวไทยใหญ่ที่มีเชื้อสายมาจากสิบสองปันนา ต่อมาครอบครัวได้ย้ายมาอยู่ในรัฐฉาน เชียงตุง เมื่อนายอ อ่างได้ ๘ ขวบก็ได้บวชเป็นสามเณรอยู่ที่เชียงตุง และได้ลาสิกขาเมื่ออายุได้ ๑๖ ปี เพื่อออกมาช่วยครอบครัวทำมาหากิน ฉะนั้นอ่างจึงมีคำนำหน้าว่า “สง่าง” ซึ่งในภาษาไทยใหญ่หมายถึงผู้ที่เคยบวชเป็นสามเณรในภาษาล้านนาเรียกว่า “น้อย”

^{๑๗} รมย์นลิน จันทร์ตะวงค์, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

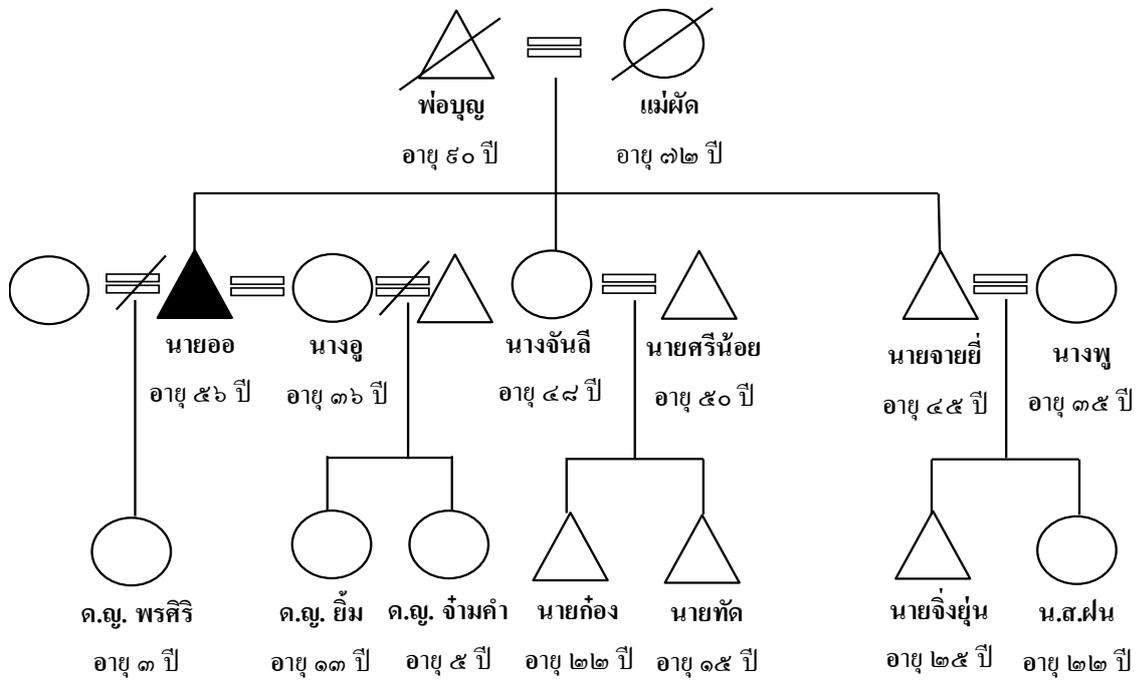
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ ลุงอ้อและครอบครัวได้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกในเขตอำเภอแม่สายซึ่งเป็นหมู่บ้านผาแตกในปัจจุบัน สาเหตุในการอพยพย้ายถิ่นฐานในครั้งนี้สืบเนื่องมาจากปัญหาความไม่สงบทางการเมืองของประเทศเมียนมา แต่ลุงอ้อกับครอบครัวก็ยังเดินทางไปมาหาสู่ญาติและเดินทางไปประกอบอาชีพที่เชียงใหม่เป็นประจำ เนื่องจากสมัยนั้นด่านตรวจคนเข้าเมืองยังไม่เข้มงวดมากนัก

ชีวิตการแต่งงานของลุงอ้อนั้นเป็นไปอย่างไม่ราบรื่น ลุงอ้อได้แต่งงานกับภรรยาคนแรกแล้วจำเป็นต้องหย่าร้างกันไป เพราะชีวิตคู่มีอุปสรรค เนื่องจากทางครอบครัวของภรรยาไม่ต้องการให้ลูกสาวของตนใช้ชีวิตลำบากร่วมกับลุงอ้อ ซึ่งในขณะนั้นลุงอ้อยังไม่มีความมั่นคงในหน้าที่การงาน ยังต้องเดินทางไปประกอบอาชีพในสถานที่ต่าง ๆ จึงเป็นเหตุที่ทำให้ต้องแยกทางกับภรรยาคนแรก ทั้งสองคนมีบุตรสาวร่วมกัน ๑ คนและในเวลาต่อมาก็ได้แต่งงานกับภรรยาคนใหม่ (ไม่มีบุตรร่วมกัน)

ปัจจุบันลุงอ้ออยู่บ้านเลขที่ ๒๙๓ บ้านผาแตก หมู่ที่ ๑๐ ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นทั้งศิลปินวัฒนธรรมเครื่องโต รวมไปถึงนักจัดรายการวิทยุในนาม “ดีเจหนุ่มก่อน” ความสามารถที่มีอยู่ในตัวศิลปินวัฒนธรรมเครื่องโตอย่างลุงอ้อ ได้แก่ การวาดภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพวาดตามฝาผนังที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนารวมไปถึงภาพวาดทั่วไป การทำป้าย การปั้นรูปคนและสัตว์ การหล่อพระและสกรีนเสื้อผ้า ซึ่งทั้งหมดนี้ลุงอ้อเคยมีพื้นฐานมาจากสมัยเด็กและผนวกกับการมาเรียนรู้เพิ่มเติมกับอาจารย์ทุนผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านงานปั้น

นอกจากจะมีความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติไต รวมไปถึงเป็นศิลปินชุมชนแล้ว ในอดีตลุงอ้อยเคยเป็นนอสม. และรองเลขาธิการชมรมรวมเผ่าไท (ปัจจุบันไม่มีชมรมนี้แล้ว) ในปัจจุบันลุงอ้อยยังเป็นนักแปลภาษาและเป็นมรรคนายกให้กับวัดผาแตก (ผาค่า) เนื่องจากลุงอ้อเป็นชาวไทยใหญ่ (ไตหลวง) ที่สามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยหลวงและภาษาไทเขิน (ไตซิ่น) ได้ และยังคงเป็นนักร้องของไทยใหญ่ในแม่สายอีกด้วย

(๒) ผังเครือญาติผู้ให้ข้อมูล

แผนผังที่ ๑๐ ผังเครือญาตินายออ ค่างาม

๒.๓.๖.๒ นายมานิตย์ ประกอบกิจ (ครูน้อย)^{๑๘}

ภาพที่ ๖๖ นายมานิตย์ ประกอบกิจ
ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลเวียงพางคำ

(๑) ประวัติผู้ให้ข้อมูล

นายมานิตย์ ประกอบกิจ หรือที่ชาวอำเภอแม่สายรู้จักกันในนาม “ครูน้อย” เป็นประธานกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ และเป็นประธานสภาวัฒนธรรมตำบลเวียงพางคำ เกิดวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ อายุ ๔๙ ปีเป็นคนบ้านสันป่าก่อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตั้งแต่กำเนิด

คุณมานิตย์เล่าว่าคุณแม่ของตนนั้นเป็นคนล้านนาส่วนคุณพ่อเป็นชาวมุ่ ดังนั้นจึงไม่มีความเกี่ยวข้องกับเชื้อสายชาติพันธุ์ไทใหญ่แต่อย่างใดแต่ตนเป็นผู้ที่มีความสนใจในศิลปวัฒนธรรมชาวไต โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปวัฒนธรรมของชาวไตหลวง (ไทใหญ่) และเป็นผู้นำที่มึบทบาทสำคัญในด้านการเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ให้แก่พี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

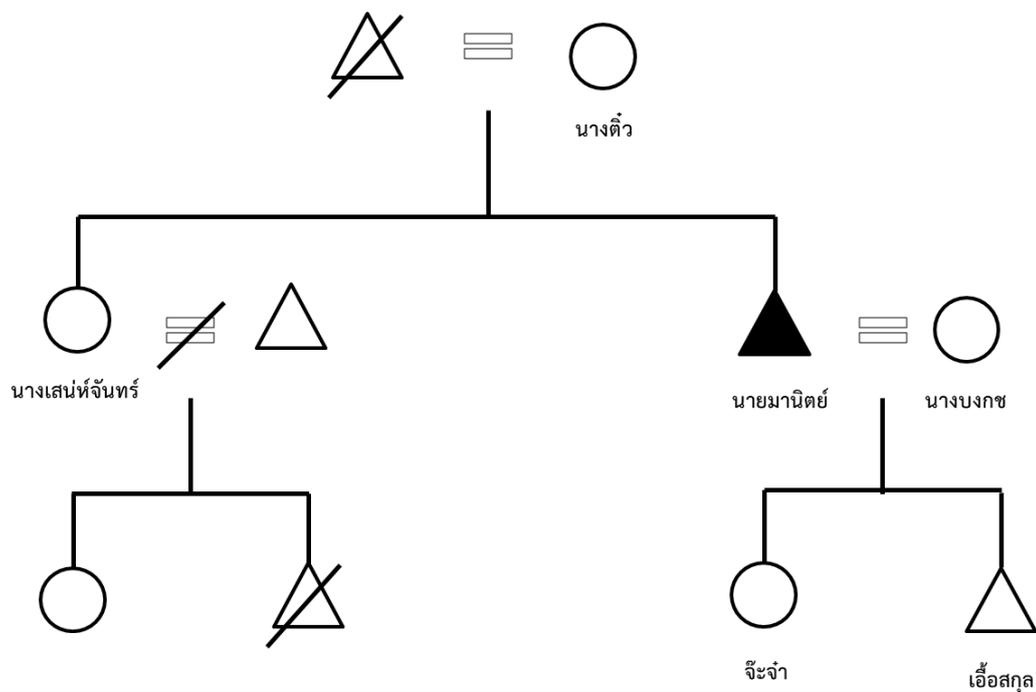
คุณมานิตย์เริ่มเข้ารับการศึกษาในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนเทศบาล ๔ สันป่าก่อระดับชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนพุทธวงศัวิทยา วัดพระแก้ว จังหวัดเชียงรายและเข้ารับการศึกษาต่อในวิทยาลัยครูเชียงราย ในสาขาบริหารการจัดการ หลังจากนั้นได้ศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและการโรงแรม และได้ศึกษาในระดับปริญญาตรีเพิ่มอีกคือ สาขาวิชานิติศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยเดียวกัน

^{๑๘} รมย์นลิน จันท์ระวีวงศ์, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม – พฤษภาคม ๒๕๕๙.

สมัยที่ตนยังเป็นหนุ่มทางครอบครัวของตนเป็นผู้ที่มีความสนิทสนมกับนายจันทร์ จางตระกูล หรือ “ขุนสำ” อดีตผู้นำกองทัพเมิงไตซึ่งต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชให้แก่ชนกลุ่มน้อยชาวไทใหญ่ในพม่า ได้ตั้งกองกำลังใหญ่อยู่ที่บ้านหินแตก ในเขตตำบลเทอดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงรายหลังจากที่พ่อเสียตนจึงได้รับการเลี้ยงดูเป็นบุตรบุญธรรมของขุนสำและได้มีความเกี่ยวข้องและเกิดผูกพันกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่นับตั้งแต่นั้นมา

ปัจจุบันคุณมานิตยได้ใช้ชีวิตอยู่ในบ้านป่าเหมือดรุ่งเจริญ หมู่ที่ ๕ เทศบาลตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้สมรสกับนางสาวบงกช ซึ่งเป็นชาวไทเขินและมีบุตรร่วมกัน ๒ คน

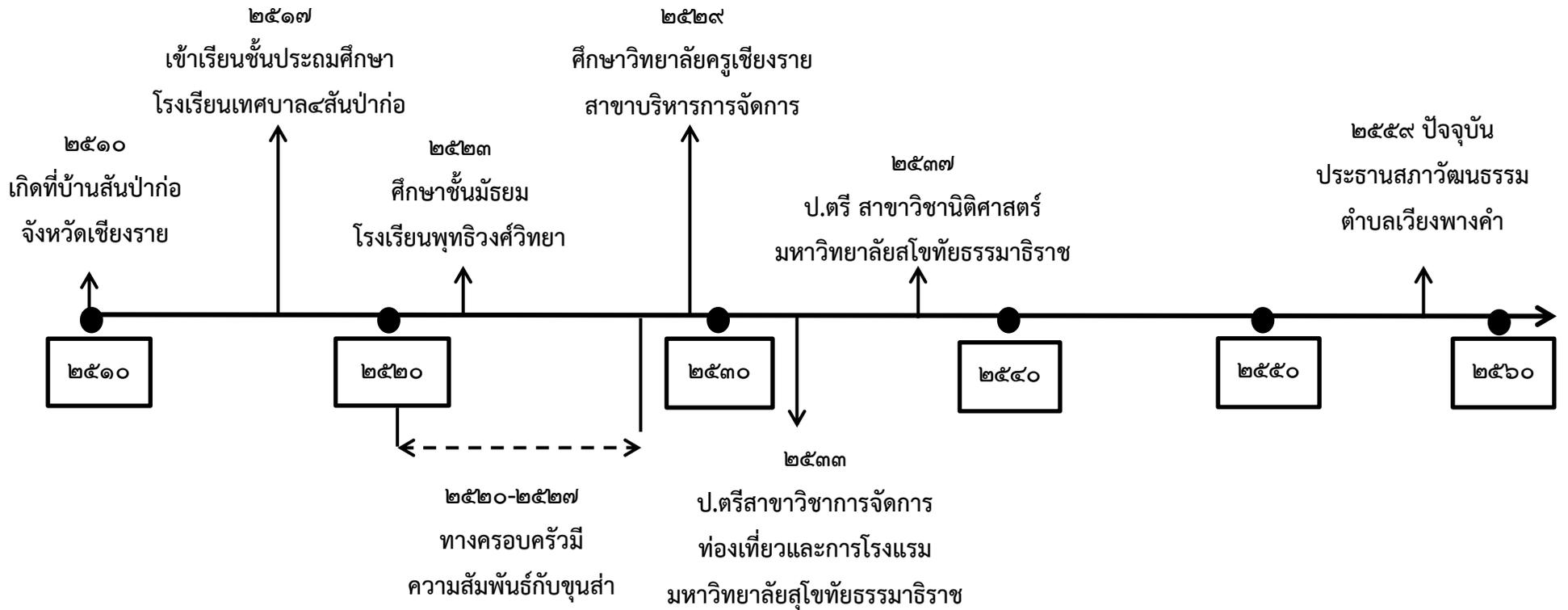
(๒) ผังเครือญาติผู้ให้ข้อมูล^{๑๙}

แผนผังที่ ๑๒ ผังเครือญาติของนายมานิตย ประกอบกิจ

^{๑๙} วราพร จอมสว่าง, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

(ก) เหตุการณ์ชีวิต (Timeline)^{๒๐}

แผนผังที่ ๑๓ ลำดับเหตุการณ์ชีวิต (Timeline) ของนายมานิตย์ ประกอบกิจ

^{๒๐} รมย์นลิน จันทะวงศ์, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

๒.๓.๖.๓ นายสุรินทร์ เรือนจินนา^{๒๑}

(๑) ประวัติผู้ให้ข้อมูล

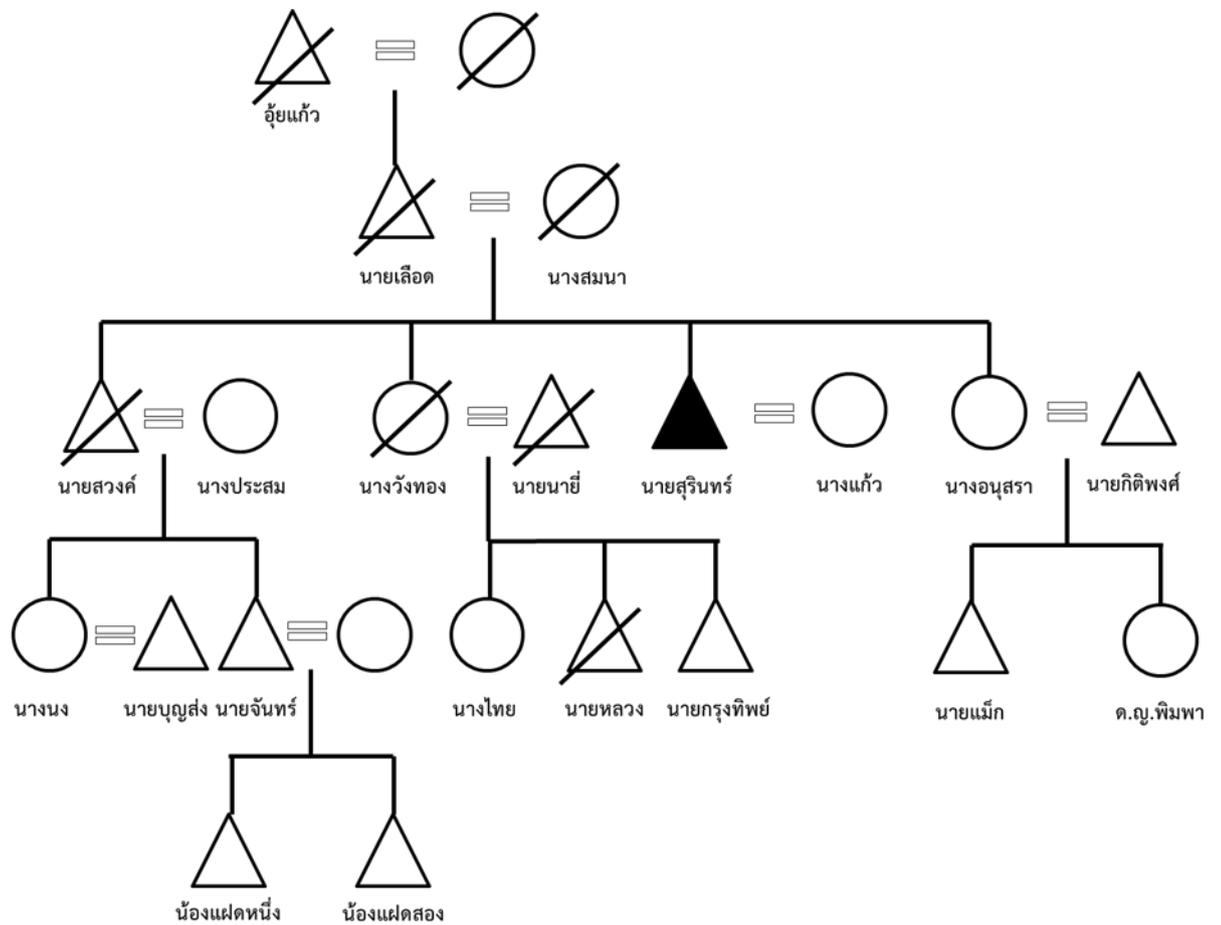
นายสุรินทร์ เรือนจินนาเกิดเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๐ เกิดที่จังหวัดลำพูน เมื่ออายุประมาณ ๑ ขวบ ครอบครัวได้ย้ายมาอยู่ที่ตำบลป่าซาง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย และเมื่อโตขึ้นได้เข้าโรงเรียนบ้านป่าซางจนกระทั่งจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ ๔ จากนั้นได้ศึกษาหลักสูตรธรรมศาสตร์ (บวชเรียน) ระหว่างอายุ ๑๓-๑๘ ปี ที่วัดผาแตก ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายจนจบหลักสูตรระดับชั้นตรี โทและเอก พอจบหลักสูตรก็ได้ไปศึกษาต่อที่ประเทศพม่าโดยเป็นพระภิกษุสงฆ์ที่วัดกรุงลอน รัฐฉาน ต่อมาเมื่ออายุ ๒๓ ปี ได้สึกจากการเป็นพระและออกจากวัดไปอยู่ตามเมืองต่าง ๆ เพื่อศึกษาภาษาพม่าและภาษาไทยใหญ่ควบคู่กันมา ตนได้ใช้เวลาเรียนภาษาพม่า ๒ ปีจึงสามารถอ่านออกเขียนได้และเรียนภาษาไทยใหญ่ จนสามารถอ่านออกเขียนได้ใช้เวลาเรียนภาษาไทยใหญ่๑ปีกว่าเมื่ออายุได้ประมาณ ๒๕ ปี ก็เดินทางกลับมาที่ประเทศไทย ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านผาแตก โดยเริ่มแรกเป็นคนเฝ้าสวนให้กับเจ้าของสวนลิ้นจี่และทำอาชีพค้าขายดอกไม้ ขายส่งดอกไม้ตามตลาดและเมื่ออายุ ๔๘ ปีก็ได้แต่งงานกับนางแก้ว เรือนจินนาที่สิบสองปันนา ประเทศพม่าแล้วจึงกลับมาจัดงานแต่งงานต่อที่ประเทศไทย ใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันจนถึงปัจจุบัน

นายสุรินทร์ เรือนจินนาเริ่มมีบทบาทในชุมชนบ้านผาแตก ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้แก่ อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อ.ป.พ.ร) ประธานกองทุนเงินล้านในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้รับตำแหน่งเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม) ประธานผู้สูงอายุและประธานวัฒนธรรม และเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้รับตำแหน่งเป็นไวยาวัจกร^{๒๒} ประจำวัดผาแตก ซึ่งในปัจจุบันยังได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีกด้วย

^{๒๑} ไกรศร หนื่นหล้า, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

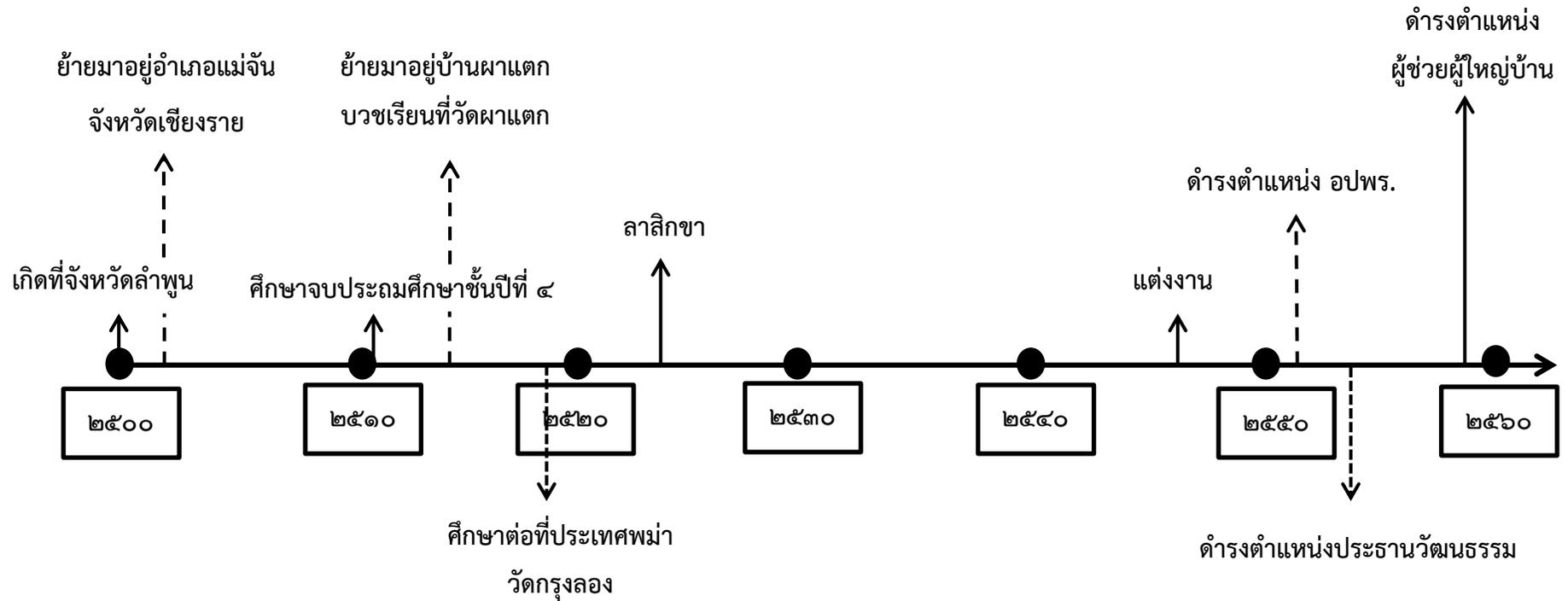
^{๒๒} หมายถึง ผู้ชวนช่วยทำกิจของสงฆ์ หมายถึงผู้ช่วยเหลือรับใช้พระสงฆ์ ทำกิจธุระแทนสงฆ์การแต่งตั้งไวยาวัจกรเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส วัดหนึ่งอาจมีไวยาวัจกรได้หลายคน ความเป็นไวยาวัจกรสิ้นสุดลงเมื่อเจ้าอาวาสผู้แต่งตั้งให้ออกหรือเจ้าอาวาสผู้แต่งตั้งพ้นจากความเป็นเจ้าอาวาส เช่น ลาออก ลาสิกขา มรณภาพ

(๒) แผนผังเครือญาติ

แผนผังที่ ๑๔ ผังเครือญาตินายสุรินทร์ เรือนจินนา, ไกรสร หนื่นหล้า, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

(๓) เหตุการณ์ชีวิต (Timeline)^{๒๓}

แผนผังที่ ๑๕ ลำดับเหตุการณ์ชีวิต (Timeline) ของนายสุรินทร์ เรือนจินนา

^{๒๓} ไกรศร นรินทร์กล้า, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

๓. ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

๓.๑ สันทรายปู่ยี่

๓.๑.๑ ระบบความเชื่อ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านสันทรายปู่ยี่นับถือพุทธศาสนา อีกทั้งยังเคร่งครัดในการปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมของทางศาสนา เมื่อมีงานบุญหรืองานพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนากลุ่มคนไทใหญ่มักจะร่วมแรงร่วมใจให้กับสิ่งนั้น ๆ อย่างเต็มที่

ชาวไทใหญ่บ้านสันทรายปู่ยี่นับถือพุทธศาสนาซึ่งในชุมชนมีศาสนสถาน ได้แก่ วัดถ้ำปุม ถ้ำปุมเป็นปูชนียสถาน โบราณวัตถุทางพระพุทธศาสนาตามหลักฐานที่มีการค้นคว้าวิจัยประวัติพระธาตุตอดตุยของมุลนิธิแม่ฟ้าหลวงและสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๔ พบว่านับแต่อดีตมาวัดถ้ำปุมเป็นที่รู้จักเคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนใกล้เคียงไม่ว่าจะเป็นคนพม่า คนลาวและคนจีนตอนใต้

ภาพที่ ๖๗ วัดถ้ำปุม

ตารางที่ ๗

ปฏิทินวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านสันทรายปุย^{๒๔}

กิจกรรม	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
๑. ปอยปีใหม่	<-->											
๒. ปอยหลูใหม่ (งานถวายข้าวใหม่)	<-->											
๓. ปอยปางวาด (เทศกาลงาน ปริวาสกรรมของพระสงฆ์)		<-->										
๔. เทศกาลข้าวปุก		<-->										
๕. ปอยหลูข้าวหย่ากู่			<-->									
๖. เทศกาลกินข้าวหลาม			<-->									
๗. ปอยกองโหล (งานถวายกองฟืน)				<-->								
๘. ปอยขึ้น (บูชาพระธาตุ)				<-->								
๙. ปอยล่างลอง (งานบวชลูกแก้ว)				<-->								
๑๐. ปอยเหลินสีมน (งานตักบาตร ข้าวสารอาหารแห้ง)				<-->								
๑๑. ปอยซอนน้ำ (สร่งน้ำพระ)					<-->							
๑๒. ปอยกันตอ (งานขอขมาคารวะ ผู้อาวุโส)					<-->							
๑๓. สายหัว (สระผมด้วยส้อมปอย)					<-->							
๑๔. เทศกาลข้าวมูนห่อ					<-->							
๑๕. ปอยล้างจอง ปอหางน้ำ (งาน ทำความสะอาดวัด)						<-->						
๑๖. ปอยหนูไฟ (งานแข่งบั้งไฟ)						<-->						
๑๗. ปอยหลูใจบ้าน (งานสืบชะตาบ บ้านเมือง)							<-->					

^{๒๔} สมจิตร สมวิสัย, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

กิจกรรม	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
๑๘. ปอยสอปลีก (งานสอธรรมของพระภิกษุสามเณร)							<--->					
๑๙. ปอยหลู้ข้าวต้นแหลม							<--->					
๒๐. ปอยหลู้ตานสำงากนกำหว่า (งานถวายเป็นน้ำฝนก่อนเข้าพรรษา)								<--->				
๒๑. ปอยสูตอกไม้เข้าพรรษา								<--->				
๒๒. ปอยหลู้ต้นแปก (งานถวายเป็นเทียนใหญ่กลางพรรษา)									<--->			
๒๓. งอนปอยมหาตุ๊ก (งานสลาก)									<--->			
๒๔. ปอยอาบน้ำแม่ปี (ปอยอาบน้ำชะตาในเดือนสิบ)										<--->		
๒๕. ปอยข้าวหอมสาร (งานตักบาตรอาหารแห้ง)										<--->		
๒๖. ปอยพาราลงเมือง (งานเทโวโรหณะ)											<--->	
๒๗. ปอยโสงไฟหมิน											<--->	
๒๘. ปอยกั้นตอ (ขอขมาคารวะพ่อแม่และผู้ใหญ่)											<--->	
๒๙. ปอยข้าวมูนจ็อก (งานขนมห่อ)											<--->	
๓๐. ปอยได้เต็นออกหว่า (งานจุดเทียนพรรษา)											<--->	
๓๑. ปอยเชิญชูเจ้าครูหมอไต												<--->
๓๒. ปอยหลู้กะฐิน (งานถวายเป็นกฐิน)												<--->
๓๓. ปอยส่งท้ายปีเก่า												<--->

แม้ว่าคนไทยใหญ่จะพยายามดำรงวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของกลุ่มไว้แต่ วัฒนธรรมและประเพณีที่เคยทำสืบทอดกันในอดีตนั้นในปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลงไปหรือบาง ประเพณีได้สูญหายหรือได้ยกเลิกการปฏิบัติไป เช่น เทศกาลกินข้าวหลาม ปอยล้างจ้อง ปอยหนูไฟ ปอยسوبลึก เป็นต้น สาเหตุเป็นเพราะสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรม และ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมบางอย่างเป็นวัสดุที่หายากหรือไม่มีในประเทศไทย ส่วน ประเพณีที่ยังดำรงปฏิบัติมาถึงปัจจุบันได้ก็เป็นเพราะประเพณีนั้นมีพิธีกรรมหรือการปฏิบัติที่ คล้ายคลึงกับประเพณีที่คนพื้นเมืองล้านนาก็นิยมปฏิบัติกันและสาเหตุที่สำคัญคือกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ห่มเท แรงใจ แรงกาย แรงศรัทธากับการทำบุญ ทำทานเป็นอย่างมาก จึงยังคง สามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมบางอย่างของกลุ่มไว้ได้^{๒๕}

---

^{๒๕} สมจิตร สมวิสัย, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม – พฤษภาคม ๒๕๕๙.

ตารางที่ ๘

ปฏิทินวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านสันทรายปู้^{๒๖}

กิจกรรม	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
๑. ประเพณีตานข้าวใหม่	<-->											
๒. วันมาฆบูชา/ปอยหลวงหรือปอยลื้อ		<--->										
๓. การทำบุญปอยน้อย (บวชเณร-อุปสมบท)			<----->									
๔. ประเพณีการเล่นสงกรานต์ ประเพณีดำหัว				<-->								
๕. วันวิสาขบูชา					<-->							
๗. เข้าพรรษา							<-->					
๘. การทานข้าวสลากหรือ ก๋วยสลาก									<-->			
๙. ทำบุญออกพรรษา การทานสลากภัต-ทานกฐิน										<-->		
๑๐. ประเพณีลอยกระทงตามประเพณี/ทอดผ้าป่า/ ตั้งธรรมหลวงเทศน์มหาชาติ											<-->	
๑๑. ประเพณีเทศน์มหาชาติทานทอด(ทอดผ้าป่า)												<-->

๓.๑.๒ ระบบการตั้งถิ่นฐาน

เริ่มแรกการตั้งถิ่นฐานของไทใหญ่บ้านสันทรายปู้เป็นแบบเรียบง่าย ชาวบ้านจะสร้างบ้านเรือนแบบง่าย ๆ อาศัยกันเป็นแบบชุมชนเล็ก ๆ ถูกดูแลปกครองโดยผู้นำแบบไม่

^{๒๖} สมจิตร สมวิสัย, เก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม - พฤษภาคม ๒๕๕๙.

เป็นทางการหรือที่ถูกเลือกจากชาวบ้านเอง ปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงไปมาก เนื่องจากมีการเลือกตั้งผู้นำในแบบที่เป็นทางการ ให้มีข้อกำหนดกฎหมายที่ใช้ในชุมชนมากขึ้น การสร้างบ้านเรือนเริ่มจัดขึ้นอย่างเป็นระบบแบบแผนเดียวกันเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและเนื่องด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยทำให้รูปแบบการสร้างบ้านเรือนเปลี่ยนแปลงตาม ชาวบ้านเริ่มสร้างบ้านเรือนที่เป็นตึกอาคารพาณิชย์แบ่งให้เช่าใช้เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน ดังนั้นรูปแบบการสร้างบ้านเรือนแบบเรียบง่ายเดิม ๆ เริ่มหมดไป

๓.๑.๓ ระบบเทคโนโลยี

ในอดีตชาวบ้านบ้านสันทรายปู่ีประกอบอาชีพเกษตรกร คือการทำนาที่ใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์ซึ่งเป็นวิถีชีวิตแบบชนบทเรียบง่ายมีวัฒนธรรมการทำนาแบบดั้งเดิมทั้งขั้นตอนการเตรียมนาไปจนถึงการเกี่ยวข้าว แรงงานจะเป็นรูปแบบการลงแขกหรือที่ชาวบ้านเรียก “เอามือ”^{๒๗} ซึ่งการดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายในอดีตนั้นทำให้ชาวบ้านมีความสัมพันธ์แนบแน่น มีน้ำใจต่อเพื่อนบ้าน แต่ปัจจุบันเนื่องจากสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคที่ทันสมัยขึ้น จึงเกิดการขยายของเมืองและชาวบ้านได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น ชาวบ้านจึงหันไปทำงานค้าขายและทำงานหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

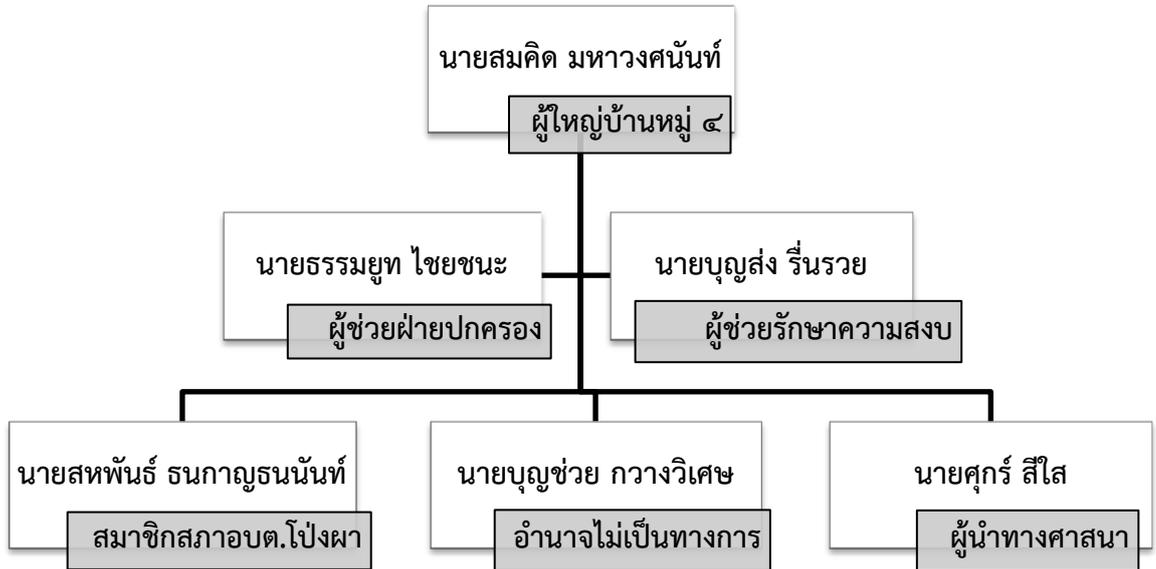
ปัจจุบันได้มีการผลิตเครื่องมือการเกษตรที่ถือเป็นเครื่องทุ่นแรงในการทำงานภาคเกษตรขึ้นมาก ทำให้ชาวนาได้ประหยัดเวลาในการทำงานและมีเวลาว่างเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านที่ว่างจากการทำนาก็จะหารายได้พิเศษทำ ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป ดังนั้นวัฒนธรรมการทำนาหรือการเอามือเริ่มที่จะหายไปจากสังคมไป แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีก็ทำให้เกิดผลดีทำให้มีการศึกษาการเพาะปลูก ขยายพันธุ์พืชผักต่าง ๆ ขึ้นอีกมากมาย ได้แก่ กระเทียม กระหล่ำปลี และพันธุ์ข้าว ซึ่งเป็นการปรับใช้เทคโนโลยีให้เข้ากับวิถีชีวิตเกษตรกรรมได้เป็นอย่างดี

๓.๑.๔ ระบบการจัดระเบียบทางสังคม

หมู่บ้านนี้มีจำนวนครัวเรือน ๕๐๐-๖๐๐ ครัวเรือน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงคณะปกครองชุมชนใหม่ทั้งชุดจึงมีการรวบรวมข้อมูลหมู่บ้านใหม่เพื่อให้ตรงตามความเป็นจริงในปัจจุบันจำนวนประชากรประมาณ ๑,๐๕๕ คน ชาย ๕๓๒ คน หญิง ๕๒๓ คน (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. ๒๕๕๔)

^{๒๗} การเอามือมักจะเกิดกับสังคมชนบทเมื่อมีงานมงคลหรือไม่มงคลเกิดขึ้นกับสมาชิกในหมู่บ้าน ชาวบ้านถือเป็นภาระจะต้องช่วยเหลือแบ่งเบาความเดือดร้อน เช่น งานสร้างบ้านใหม่ งานศพ งานปลูกข้าวดำนา เกี่ยวข้าว มัดข้าว หาบเข้าหาลาว ตีข้าว งานบวช ฯลฯ สมาชิกในหมู่บ้านทุกครัวเรือนต้องไปช่วยเหลือนกัน

โครงสร้างผู้นำชุมชนบ้านสันทรายปุย

แผนผังที่ ๑๖ โครงสร้างผู้นำชุมชนบ้านสันทรายปุย

๓.๑.๕ ระบบการดำรงชีพ

ตารางที่ ๙

ปฏิทินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและประกอบอาชีพของชุมชนบ้านสันทรายปุย

กิจกรรม	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทำไร่												
๑. ปลูกหอม		←-----→										→
๒. ปลูกถั่ว					←-----→							→
๓. ปลูกข้าวโพด						←-----→						
๔. ปลูกสับปะรด		←-----→										→
๕. ปลูกฟักทอง			←-----→									
ทำนา												
๑. ปลูกข้าวนาปี						←-----→						→
๒. ปลูกข้าวนาปรัง		←-----→										
เลี้ยงสัตว์	←-----→	←-----→	←-----→	←-----→	←-----→	←-----→	←-----→	←-----→	←-----→	←-----→	←-----→	←-----→

๓.๑.๖ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนสำคัญ (Key Informant)

๓.๑.๖.๑ นายศุภร์ สีใส

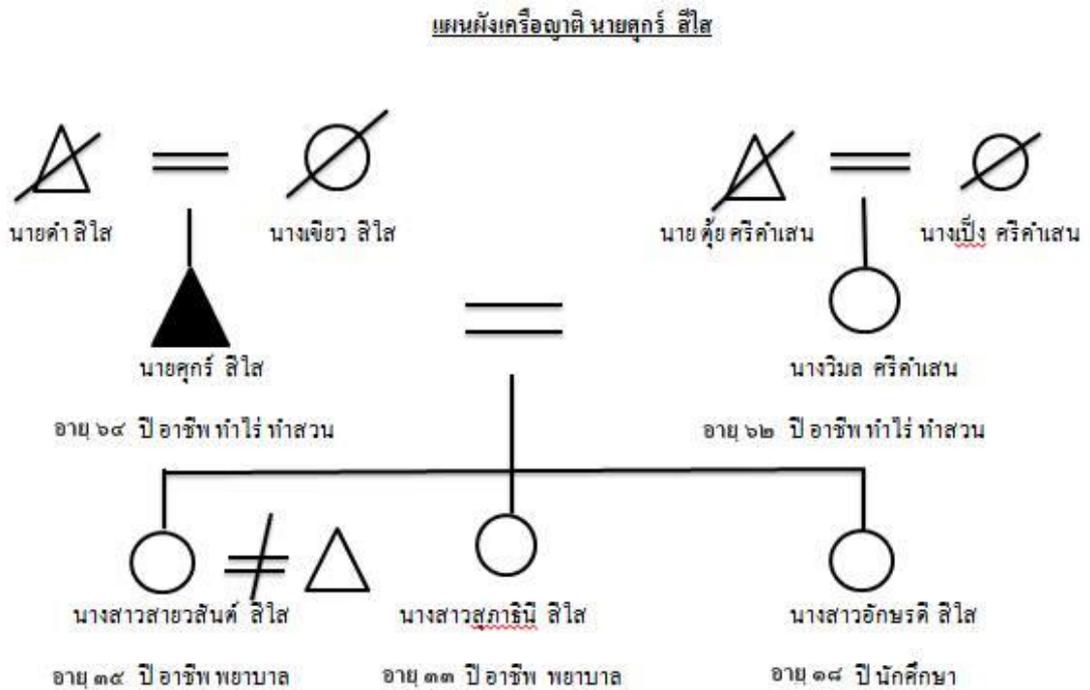

ภาพที่ ๖๘ นายศุภร์ สีใส

(๑) ประวัติผู้ให้ข้อมูล

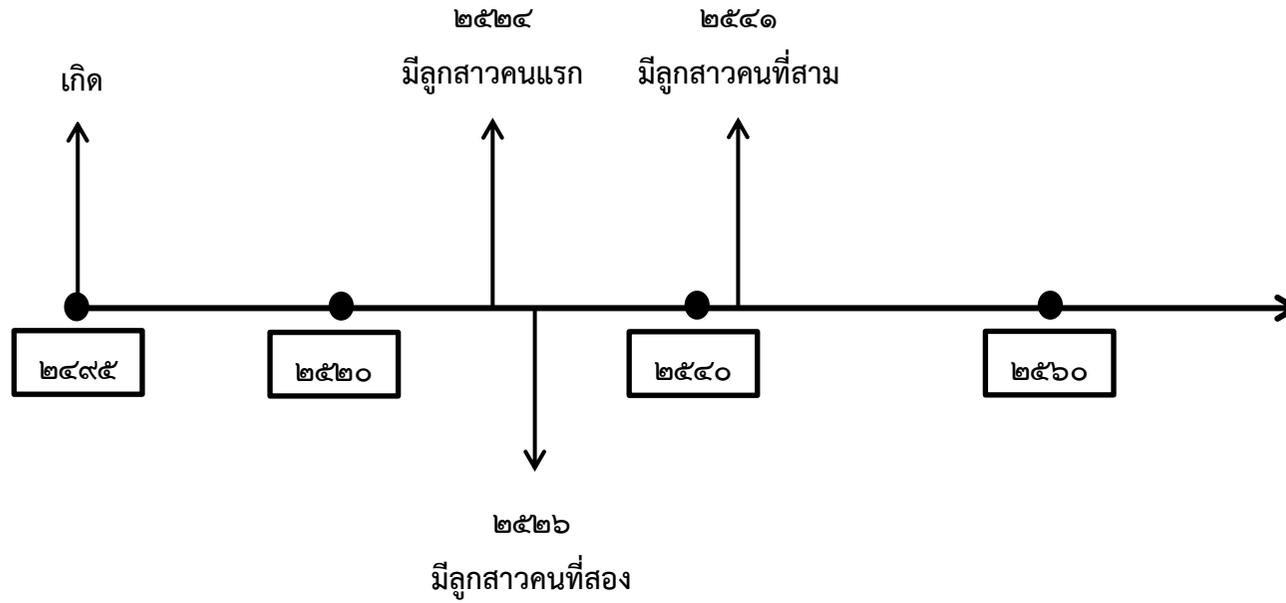
นายศุภร์ สีใส เป็นบุตรของนายดำ สีใสและนางเขียว สีใส นายศุภร์ สีใสได้แต่งงานกับนางวิมล ศรีคำเสน ซึ่งเป็นบุตรของนายต๋วย ศรีคำเสนและนางเป็ง ศรีคำเสน ทั้งสองแต่งงานกันและมีบุตรด้วยกัน ๓ คนซึ่งเป็นหญิงทั้ง ๓ คน คนแรกชื่อ นางสาวสายवंสน์ สีใส อายุ ๓๕ ปี ประกอบอาชีพเป็นพยาบาล คนที่สอง ชื่อ นางสาวสุภาธินี สีใส อายุ ๓๓ ปี ประกอบอาชีพ พยาบาลและคนที่สามชื่อ นางสาวอักษรดี สีใส อายุ ๑๘ ปี เป็นนักศึกษาบุตรคนโตได้สมรส และได้หย่าร้างกับสามีไปแต่ไม่ได้มีบุตรด้วยกัน

(๒) ผังเครือญาติ

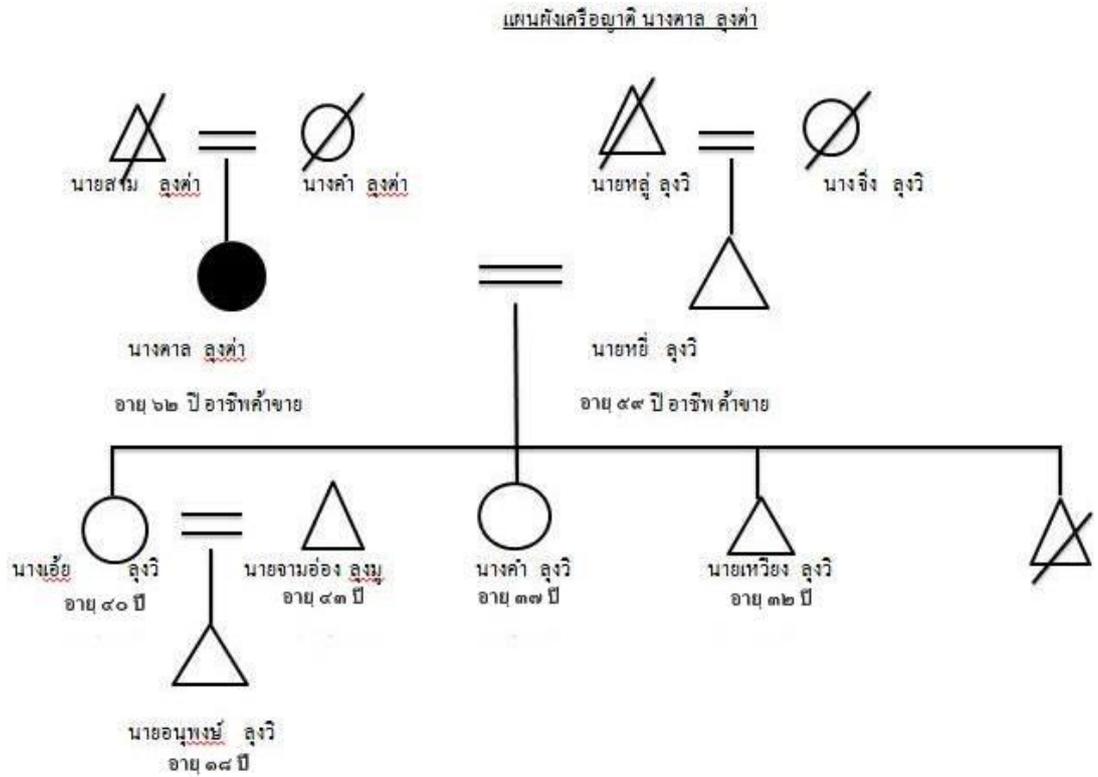
แผนผังที่ ๑๗ ผังเครือญาตินายศุภร์ สีใส

(๓) เหตุการณ์ชีวิต (Timeline)

แผนผังที่ ๑๘ ลำดับเหตุการณ์ชีวิต (Timeline) ของนายศุภกร์ สีใส

๓.๑.๖.๒ นางตาล ลุงต๋อ

แผนผังที่ ๑๘ ผังเครือญาตินางตาล ลุงต๋อ

๓.๑.๖.๓ นายบุญช่วย กวางวิเศษ

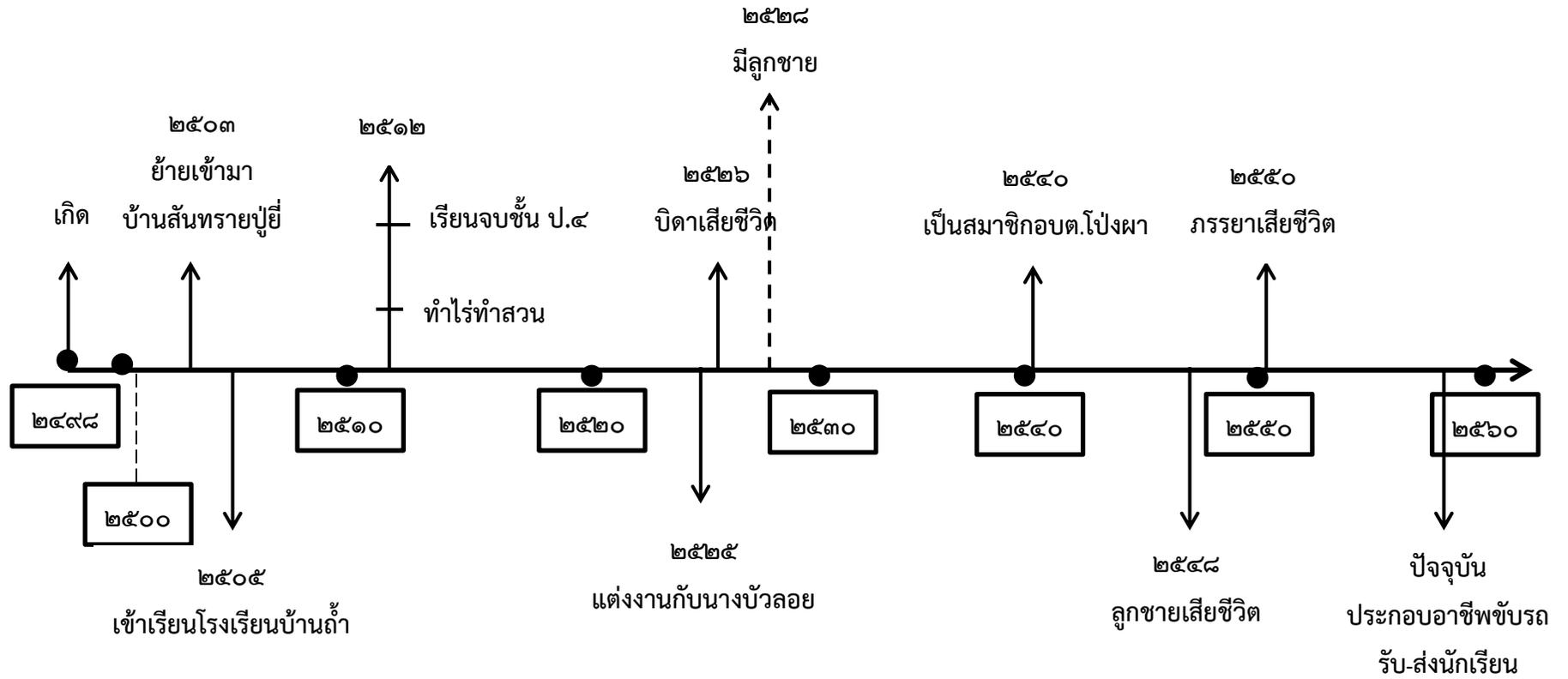

ภาพที่ ๖๙ นายบุญช่วย กวางวิเศษ

(๑) ประวัติผู้ให้ข้อมูล

ประวัติชีวิตพ่อบุญช่วย กวางวิเศษ เกิดเดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ พ.ศ. ๒๔๙๘ พ่อบุญช่วยเล่าว่าไม่สามารถระบุวันที่และเดือนที่เกิดได้เพราะสมัยก่อนยังไม่รู้จักและยังไม่รู้หนังสือจึงสามารถระบุได้เพียง พ.ศ.ที่พ่อและแม่ของพ่อบุญช่วยบอกมาเท่านั้น พ่อบุญช่วยเกิดที่อำเภอพาน จังหวัดเชียงรายและย้ายมาอยู่บ้านจ้อง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พออายุได้ ๗ ปี จึงได้เข้าเรียนที่โรงเรียนบ้านถ้ำจอนจบชั้น ป.๔ ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ หลังจากเรียนจบก็ออกมาทำงานทำอะไรทำสวน ไม่ได้เรียนต่อเพราะขาดแคลนทุนทรัพย์ ทำงานจนอายุได้ประมาณ ๒๓-๒๔ ปีพ่อบุญช่วยจึงได้แต่งงานกับแม่บัวลอย มีบุตรด้วยกัน ๓ คน พ.ศ. ๒๕๒๖ พ่อทา กวางวิเศษ บิดาของพ่อบุญช่วยได้เสียชีวิตลง พ.ศ. ๒๕๔๐ พ่อบุญช่วยได้ลงรับสมัครเป็น อบต.ของบ้านสันทรายปู้ยี่เป็น อบต. ๔ ปี เมื่อหมดวาระลงก็ไม่ได้เป็นต่อพ่อบุญช่วยจึงหันกลับมาทำงานอาชีพรับจ้างและขับรถรับส่งนักเรียนจนถึงปัจจุบัน

(๒) เหตุการณ์ชีวิต (Timeline)

แผนผังที่ ๒๐ ลำดับเหตุการณ์ชีวิต (Timeline) ของนายบุญช่วย กวางวิเศษ

๓.๒ น้ำจิ้มกลาง

๓.๒.๑ ระบบความเชื่อ

ชาวบ้านบ้านน้ำจิ้มกลางส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและมีบางส่วนที่นับถือศาสนาคริสต์เห็นได้จากการที่หมู่บ้านมีทั้งศาสนสถานและคริสตจักร ชาวบ้านบ้านน้ำจิ้มกลางยังคงมีความเชื่อในเรื่องของการรักษาแบบดั้งเดิม หรือที่เรียกว่าหมอเมือง โดยหมอเมืองจะเป็นผู้ที่มีศาสตร์ในด้านการรักษาโรคภัยไข้เจ็บหรือแม้แต่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเร้นลับ และในสมัยก่อนหมอเมืองในหมู่บ้านจะเป็นที่นับถือของชาวบ้านมาก เมื่อชาวบ้านคนใดเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะพากันมารักษาที่หมอเมืองสาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะในสมัยก่อนการที่จะเดินทางไปรักษาตัวที่สถานพยาบาลค่อนข้างลำบากเนื่องด้วยระยะทางหรือแม้แต่พาหนะในการเดินทางต่างไม่สะดวกเหมือนอย่างปัจจุบันชาวบ้านจึงมีแต่หมอเมืองเป็นที่พึ่งมาโดยตลอด แม้แต่ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นการเดินทางสะดวกมากขึ้น สถานพยาบาลเข้าถึงได้ง่ายขึ้น แต่ชาวบ้านก็ยังคงให้ความสำคัญกับหมอเมืองอยู่โดยอาจจะควบคู่ไปกับการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน

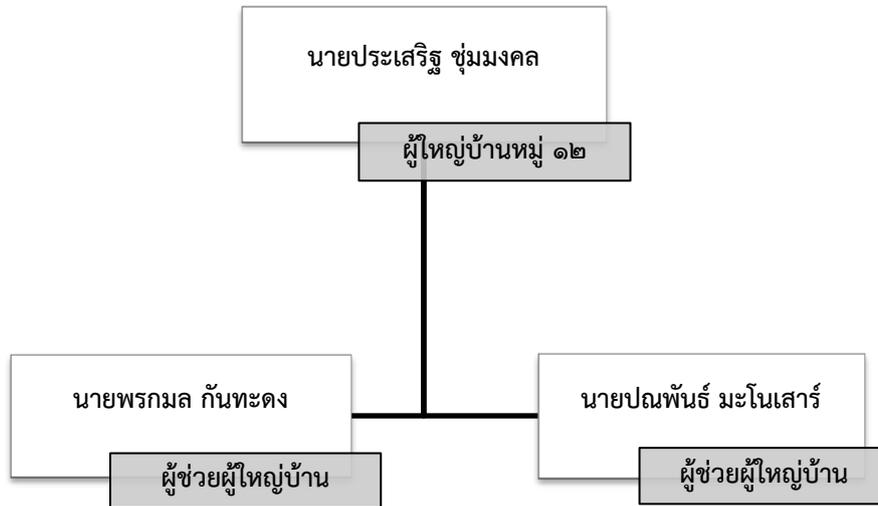
๓.๒.๒ ระบบการตั้งถิ่นฐาน

ชาวบ้านบ้านน้ำจิ้มกลางส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่เป็นครอบครัวแบบเดี่ยว วันปกติที่ไม่มีงานมงคลชาวบ้านก็จะต่างไปทำงาน หลายครอบครัวมีลูกหลานที่ออกไปทำงานต่างจังหวัดและส่งเงินกลับมาทางบ้าน ดังนั้นบ้านเรือนบ้านน้ำจิ้มกลางส่วนมากจะเป็นบ้านเรือนที่ปลูกใหม่หรือผ่านการต่อเติมซ่อมแซมอยู่ตลอดเวลา

๓.๒.๓ ระบบเทคโนโลยี

เดิมชาวไทใหญ่จะผลิตถั่วเน่าที่ละน้อยพอกินในครอบครัวแต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากผลิตทางในครัวเรือนกลายเป็นผลิตเพื่อค้าขายจึงเปลี่ยนการผลิตเพื่อให้รวดเร็วและได้ปริมาณที่มากขึ้นและมีรูปทรงที่สวยงามขึ้น ในภาพข้างล่างเป็นภาพการทำถั่วเน่าแค้บ (ถั่วเน่าแผ่น) ซึ่งเป็นขั้นตอนการทำให้ถั่วเน่าเป็นแผ่นวงกลม วิธีการทำแบบดั้งเดิมจะใช้ใบดัดบาย (ใบขางหูหมู) ในการทำให้เป็นแผ่นโดยนำถั่วเน่ากดในใบดัดบายในด้านที่มีขนเพื่อไม่ให้ถั่วเน่าติดใบไม้ การใช้แรงมือกดให้เป็นแผ่นเรียบ ๆ เพื่อให้ถั่วเน่ามีความบางที่เท่ากันจะต้องใช้แรงมือที่คงที่และประณีตในการทำค่อนข้างมากจึงทำให้ใช้เวลาในการทำพอสมควร แต่ในปัจจุบันได้มีเครื่องมือที่ช่วยในการทำถั่วเน่าแผ่นได้มากขึ้นและรวดเร็วขึ้นและความหนาบางของถั่วเน่าแผ่นก็จะคงที่สวยงามมากขึ้น

๓.๒.๔ ระบบการจัดระเบียบทางสังคม

แผนผังที่ ๒๑ โครงสร้างผู้นำชุมชนบ้านน้ำจี้กลาง

๓.๒.๕ ระบบการดำรงชีพ

ชาวบ้านบ้านน้ำจี้กลางส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ทำไร่ ทำนา อาชีพรองลงมาคืออาชีพค้าขายของจำพวกไม้ประดับและผลไม้สำหรับของฝาก เพราะในอำเภอแม่สายเป็นอำเภอที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวอยู่มากมาย และบ้านน้ำจี้กลาง ก็เป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านที่เป็นเส้นทางผ่านสถานที่ท่องเที่ยวหลาย ๆ ที่ ดังนั้นจึงเห็นว่าตามข้างทางจะมีชาวบ้านทำซุ้มขายไม้ดอกไม้ประดับและผลไม้เมืองเหนืออยู่มากมาย และสินค้าเหล่านั้นบ้างก็เป็นสินค้าของคนในชุมชน บ้างก็เป็นสินค้าที่ชาวบ้านรับมาขายอีกทอด ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นแบบหาเช้ากินค่ำ บางคนอาชีพหลักเป็นเกษตรกรแต่เมื่อมีเวลาจากการทำนาก็จะรับจ้างเป็นอาชีพเสริมอีกด้วย จึงทำให้ชาวบ้านดำรงชีวิตแบบง่าย ๆ เร่งด่วน

๓.๒.๖ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๓.๒.๖.๑ นายยี่จาง สามนวน

ภาพที่ ๗๐ นายยี่จาง สามนวน

(๑) ประวัติผู้ให้ข้อมูล

นายยี่จาง สามนวน อายุ ๖๒ ปี ปัจจุบันทำอาชีพค้าขาย และทำนา ลุงยี่จางเกิดในเมืองยาง สหภาพเมียนมา และด้วยสาเหตุการขัดแย้งทางการเมืองได้อพยพเข้ามาอยู่ประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เดินทางมา ๒ คนกับภรรยาโดยรถประจำทางจากเมืองยาง มาใช้เวลาประมาณ ๓ วัน เมื่อได้ข้ามมาฝั่งไทยก็อาศัยอยู่ในบ้านป่ายาง หมู่ ๘ ตำบลแม่สาย ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ก็ย้ายมาอยู่บ้านน้ำจังก์กลาง เมื่อเริ่มแรกที่มาอยู่บ้านน้ำจังก์กลางตนได้ทำอาชีพรับจ้างทำนา/ทำสวนทั่วไป ต่อมาเก็บเมื่อเก็บเงินได้เล็กน้อยก็เช่าที่ดินทำนากับภรรยาจนปัจจุบันให้ภรรยาทำค้าขายพืชผักเล็ก ๆ น้อย ๆ ในตลาด

๔. แขวงท่าซี้เหล็ก รัฐฉาน สหภาพเมียนมา

๔.๑ บ้านห้วยไคร้

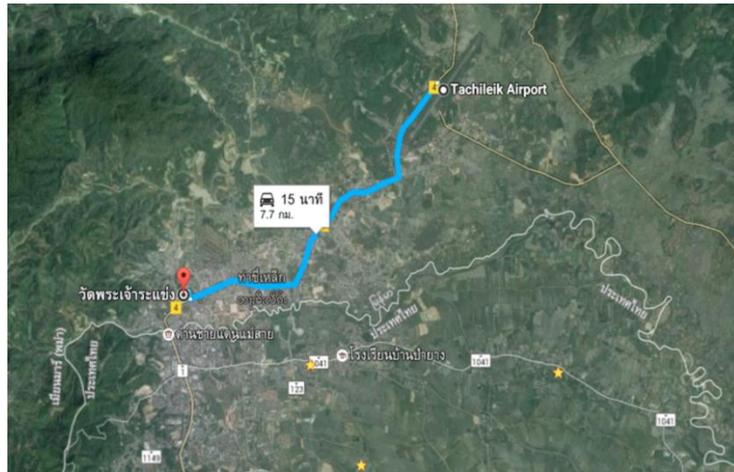
ภาพที่ ๗๑ แผนที่บ้านห้วยไคร้, Google Map

ภาพที่ ๗๒ คณะวิจัยได้ลงพื้นที่พูดคุยชาวบ้านห้วยไคร้ แขวงท่าซี้เหล็ก สหภาพเมียนมา ในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๕๙

๔.๒ ชุมชนรอบวัดพาราระแข่ง

วัดพาราระแข่งหรือวัดพระเจ้าระแข่ง เป็นวัดของคนไทใหญ่ ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนโดยรอบวัดพาราระแข่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ที่นับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ในทุกครั้งที่ มีประเพณีหรือกิจกรรมทางศาสนาชาวไทใหญ่จะมาร่วมกิจกรรมทางศาสนาวัดแห่งนี้มากที่สุด

ภาพที่ ๗๓ แผนที่วัดพาราระแข่ง, Google Map

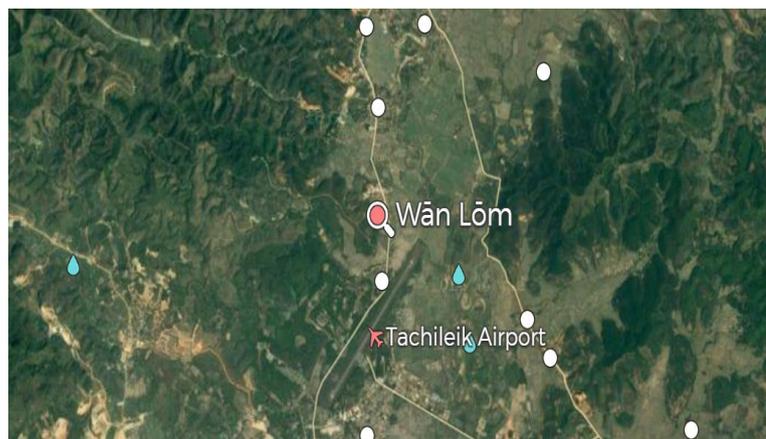
ภาพที่ ๗๔ คนในชุมชนร่วมกันฟังธรรมเทศนาในวันเข้าพรรษา

ภาพที่ ๗๕ ภายในวิหารวัดพาราระแข่ง แขวงท่าซี้เหล็ก สหภาพเมียนมา

๔.๓ ชุมชนรอบวัดพระธาตุมอญิน

วัดมอญินมีความโดดเด่นในเรื่องการ “ตามสลีทราย” ซึ่งเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้เจ้ากรรมนายเวร เสริมดวงการค้าขาย ทำพิธีโดยการบูชาเทียนเพื่ออธิษฐาน ซึ่งข้างในเทียนจะมียันต์คาถาอยู่ข้างในแท่งเทียน และทางวัดจะจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับการทำพิธีกรรมได้แก่ ข้าวเปลือก ข้าวสาร น้ำหยาด เทียนและตุง จากนั้นจะมีพระสงฆ์มาสวดทำพิธีให้

ภาพที่ ๗๖ แผนที่วัดพระธาตุมอญิน (บ้านลม), Google Map

ภาพที่ ๗๗ ลานพิธีสืบชะตา - สะเดาะเคราะห์
วัดพระธาตุโมนิน แขวงท่าชีเหล็ก สหภาพเมียนมา

ภาพที่ ๗๘ กองทรายสำหรับนำตุ่งที่ทำ
พิธีสืบชะตา - สะเดาะเคราะห์มาปัก

ภาพที่ ๗๙ อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีสืบชะตา - สะเดาะเคราะห์

๔.๔ ระบบองค์รวมทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่แขวงท่าชีเหล็ก รัฐฉาน สหภาพเมียนมา

๔.๔.๑ ระบบความเชื่อ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เป็นกลุ่มที่นับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เมื่อถึงวันพระหรือวันสำคัญทางศาสนาคนไทใหญ่มักจะหยุดกิจกรรมหรือหยุดงานต่าง ๆ เพื่อมาร่วมกิจกรรมทางศาสนาและคนไทใหญ่มีความเชื่อว่าเวลาสร้างวัดหรือซ่อมแซมวัดจะทำให้เสร็จในทีเดียวและในอดีตขณะที่สร้างวัดอยู่นั้นจะต้องปิดห้องแน่นอนหาในห้องที่มีพระเจ้า เพราะหากสร้างวัดไม่เสร็จ

หรือสร้าง ๆ หยุด ๆ เชื่อว่าพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะถอดจิตวิญญาณออกไปเสีย ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปเพราะมีศรัทธาชาวบ้านที่มาทำบุญเพิ่มมากขึ้น

ในเรื่องของวัฒนธรรมของฝั่งท่าซี้เหล็กและแม่สายก็มีความแตกต่างกัน เช่น ในวันเข้าพรรษาคนไทใหญ่ในฝั่งท่าซี้เหล็กจะมีการทำบุญอุทิศบุญกุศลให้กับญาติที่เสียชีวิตไปแล้วและอุทิศบุญกุศลให้เจ้ากรรมนายเวร แต่ทางแม่สายจะไม่มี เพราะวัฒนธรรมบางอย่างของคนไทใหญ่บ้านแม่สายก็ได้ผสมกลืนกลายเป็นคนไทย และประเพณีปอยส่างลองทางฝั่งท่าซี้เหล็กจะครึกครื้นและจัดงานใหญ่กว่า ในแต่ละครั้งจะมีลูกหลานไทใหญ่บวชประมาณ ๓๐-๔๐ คน

วัฒนธรรมประเพณีของทางเชียงตุงและตองยีจะมีความแตกต่างกัน เพราะไทใหญ่ทางตองยีจะเรียกว่า “ปะโอ” จะเป็นคนไทใหญ่ที่แต่งตัวคล้ายกับคนมุสลิม ซึ่งไทใหญ่ปะโอจะมีวัฒนธรรมประเพณีคล้าย ๆ กันแต่จะไม่มีพิธีกรรมสืบชะตา ส่วนไทใหญ่ในเชียงตุงและสิบสองปันนาวัฒนธรรมจะเหมือนกัน เพียงแต่ไทใหญ่สิบสองปันนาจะปฏิบัติเคร่งครัดกว่าเล็กน้อย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายตามยุคสมัยมากมายอย่างไร วัฒนธรรมไทใหญ่ก็ยังคงเหนียวแน่น เพราะมีลูกหลานคอยสืบทอดประเพณีปฏิบัติต่อกันมา

ภาพที่ ๘๐ ลูกหลานคนไทใหญ่มีใจรักในวัฒนธรรมดั้งเดิม

๔.๔.๒ ระบบการตั้งถิ่นฐาน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในท่าซี้เหล็กจะอยู่กระจายกันหลาย ๆ พื้นที่และแต่ละพื้นที่จะอยู่กับเป็นกลุ่ม ซึ่งจะมีทั้งกะยัน กะยา พม่า มุสลิม อาศัยอยู่ร่วมกัน ไม่มีการแบ่งแยกหมู่บ้านตามกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวไทใหญ่ในท่าซี้เหล็กส่วนใหญ่อพยพมาจากเชียงตุง สิบสองปันนา บ้านเรือนของคนไทใหญ่ปัจจุบันเป็นบ้านปูนสมัยใหม่ มีรั้วบ้านสูงการเข้าหาไปมาหาสู่กันเริ่มเป็นไปได้ยากขึ้น ซึ่งต่างจากอดีตที่เป็นบ้านไม้ยกสูงและมีพื้นที่ใต้ถุนบ้านเพื่อให้นั่งพูดคุยไปมาหาสู่กันได้

คนไทยใหญ่ที่อพยพเข้าอยู่ในประเทศไทยส่วนมากจะเข้าอาศัยอยู่บ้าน ป่า
ยางผาแตกและหมู่บ้านปิยะพร

ภาพที่ ๘๑ ลักษณะที่อยู่อาศัยกลุ่มชาติพันธุ์
ไทใหญ่บ้านป่ายางผาแตก ตำบลเวียงพางคำ
อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย, Google Map.
ภาพที่ ๘๒ ลักษณะที่อยู่อาศัยกลุ่มชาติพันธุ์
ไทใหญ่ บ้านห้วยไคร้ แขวงท่าลี่
สภภาพเมียนมา

๔.๔.๓ ระบบเทคโนโลยี

ขั้นตอนการทำอาหารเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่งดงาม แสดงถึง
ภูมิปัญญาและแฝงด้วยไหวพริบปฏิภาณของบรรพบุรุษในอดีต อาหารไทใหญ่มีหลายรสชาติที่เป็น
เอกลักษณ์ เช่นเผ็ด เปรี้ยว มัน มีรสชาติอร่อยถูกปากคนไทยใหญ่เอง รวมถึงคนนอกกลุ่มด้วย และยังมี
วิธีการปรุงหรือกระบวนการปรุงที่มีวิธีเฉพาะ เพื่อให้รู้ถึงความแตกต่างของอาหารไทใหญ่กับอาหาร
กลุ่มอื่น ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่มีความประณีตในการ
ประกอบอาหารส่วนประกอบของอาหารแต่ละสูตร นั่นคือเครื่องปรุงและวิธีการปรุงล้วนเป็น
ภูมิปัญญาของสังคมที่สะสมและถ่ายทอดกันมานานเช่น การทำถั่วเน่า ซึ่งมีวิธีการปรุงหลากหลาย
ขั้นตอน ทั้งการคัดเลือกถั่วเหลือง การหมัก การทำให้เป็นแผ่นและการตากแห้ง

ภาพที่ ๘๓ ถั่วเหลืองหมัก

ภาพที่ ๘๔ ขั้นตอนการทำถั่วเน่าแผ่น

ภาพที่ ๘๕ ขั้นตอนการตากแห้ง

ภาพที่ ๘๖ ถั่วเน่าแผ่น (แค็บ)

๔.๔.๔ ระบบการจัดระเบียบทางสังคม

คนที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นคนไทใหญ่และคนจีนฮ่อ เพราะผู้คนส่วนมากจะทำธุรกิจส่วนตัว ทำการค้าขาย แม้ว่าจะมีคนไทใหญ่ร่ำรวยมั่งมี แต่ก็ยังคงมีคนไทใหญ่ที่ยากจนซึ่งถือว่ายังมีความห่างในเรื่องของฐานะพอสมควร

๔.๔.๕ ระบบการดำรงชีพ

ทำซีเหล็กเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกัน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ไทลื้อ พม่า มุสลิม ฯลฯ ซึ่งในแต่ละกลุ่มย่อมมีประเพณี วัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มแตกต่างกันไป แต่คนในชุมชนยังคงอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขไม่มีความขัดแย้งใด ๆ เพราะคนในชุมชนต่างมองว่าทำซีเหล็กเป็นเมืองค้าขาย ดังนั้นคนในชุมชนจะอาศัยอยู่ร่วมกันโดยทำมาหากินเอื้อเฟื้อต่อกัน มีคนไทใหญ่มากมายที่ข้ามมาฝั่งไทยเพื่อที่เป็นแรงงานก่อสร้างหรือรับจ้างค้าขายในตลาดแม่สาย ผู้หญิงไทใหญ่จะมีอาชีพค้าขายอาหารไทใหญ่ ขายตามร้านเพิงไม้ริมทาง เช่น ข้าวแรมพีน ข้าวซอยน้อย เป็นต้น พบได้ทั่วไปทั้งในอำเภอแม่สายและทำซีเหล็ก สหภาพเมียนมา

ข้ามแรมพินไม่ได้เป็นที่นิยมแค่คนไทใหญ่ในแม่สายเท่านั้นคนไทใหญ่ในท่าซี้เหล็กยังคงนิยมรับประทานข้าวแรมพินเช่นกัน ข้าวแรมพินนั้น เป็นอาหารดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่มีถิ่นเดิมอยู่แถบสิบสองปันนา ส่วนผสมของข้าวแรมพินนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นผักสมุนไพรที่มีประโยชน์ต่อร่างกายทั้งสิ้น ไม่มีเนื้อสัตว์เข้ามาเป็นส่วนประกอบเลย

ภาพที่ ๘๗ ร้านขายอาหารไทใหญ่และข้าวต้มมัดไทใหญ่

ผลการศึกษาที่คณะวิจัยจักนำเสนอต่อไปนี้เป็นผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่สอง คือ เพื่อศึกษาการปรับปรนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ท่ามกลางปรากฏการณ์การสลายเส้นแบ่งเดิมและการเกิดเส้นแบ่งใหม่สู่ประชาคมอาเซียน และ วัตถุประสงค์ที่สาม คือ เพื่อตีความภาวะสังคม-วัฒนธรรม (A Socio-cultural condition) ในสถานการณ์โลกไร้พรมแดนก้าวข้ามขอบเขตของรัฐชาติสู่ปรากฏการณ์ข้ามวัฒนธรรม (Transcultural) และปรากฏการณ์ข้ามชาติ (Transnational) เช่นปัจจุบันผ่านอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่

ทั้งนี้คณะวิจัยมองว่าภายใต้สถานการณ์การวางแผนดำเนินนโยบายเตรียมความพร้อมสู่โลกแห่งการสลายเส้นแบ่งเดิมและการสร้างเส้นแบ่งใหม่ การสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ในปัจจุบันพบว่าการเคลื่อนที่ การกระจาย รวมถึงการเชื่อมโยงระหว่างกัน อาทิวัฒนธรรม การกิน การแต่งงานหรืองานศพ เราจะเห็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่แพร่กระจายเป็นวงกว้างในสังคม ซึ่งเป็นการบ่งบอกว่าการปรับ/เปิดพื้นที่ ก่อเกิดความแตกต่างหลากหลายแต่ละแบบ เพราะเมื่อมีการข้ามพรมแดน เส้นแบ่งเดิมถูกสลาย ก็นำไปสู่การเป็นพลเมืองโลกของเส้นแบ่งใหม่ควบคู่กันไป ในที่นี้คณะวิจัยจะรวบรวมผลการศึกษาของวัตถุประสงค์ทั้งสองไว้ใน

ส่วนเดียวกัน คือ ภาวะสังคม - วัฒนธรรม (A Socio-cultural condition) ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภาวะสังคม-วัฒนธรรม (A Socio-cultural condition) ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคม

วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงไปมากมายหลายอย่าง ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปแบบผสมผสานกลืนกลายวัฒนธรรมระหว่างไทใหญ่กับไทยพื้นเมืองเพื่อที่จะให้ปรับตัวเข้าหากันและอยู่ร่วมกันได้ง่ายขึ้น ไม่เพียงแค่ปรับในเรื่องของวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว เช่น การดำรงชีพ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน และวัฒนธรรมการแต่งกาย เป็นต้น

คนไทใหญ่ส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพเมียนมา สาเหตุการย้ายมีหลากหลายสาเหตุ เช่น เหตุผลทางการเมือง หนีภัยสงคราม สภาพภูมิประเทศที่ลำบากต่อการทำการเกษตร เป็นต้น เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่และคนไทยพื้นเมืองต่างนับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน ดังนั้นระบบความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ จึงมีบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็ยังมีบางอย่างที่เป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มเช่นกัน เมื่อคนหลายกลุ่มได้อยู่ร่วมกันแล้วการปรับปรนเข้าหากันจึงเป็นเรื่องที่สำคัญเพื่อที่จะอยู่ด้วยกันได้อย่างสงบสุข กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยก็ได้ปรับปรนรูปแบบประเพณีวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในหลาย ๆ และเมื่ออาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ก็อาจมีการรับวัฒนธรรมใหม่ด้วยเช่นกัน

เมื่อก้าวถึงการปรับปรนทางวัฒนธรรมหรือการผสมกลืนกลายวัฒนธรรม เช่น ประเพณีปอยส่างลองเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ เป็นประเพณีที่จะจัดขึ้นในชุมชนที่มีคนไทใหญ่อาศัยอยู่ชาวบ้านแต่ละคนจะมาช่วยกันคนละไม้คนละมือในทุก ๆ ขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมงานจนถึงวันงาน ชาวบ้านที่อยู่บ้านใกล้เคียงกับบ้านที่เป็นเจ้าภาพงานบวชก็จะมาช่วยกันต้อนรับแขก ดูแลเรื่องอาหารการกิน ซึ่งอาหารที่ใช้เลี้ยงแขกในงานจะเป็นอาหารที่ชาวบ้านช่วยกันทำขึ้น โดยจะทำอาหารที่เป็นมงคล เช่น แกงผัก แกงขนุน แกงหน่อ เป็นต้น ปัจจุบันเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ต่างคนต่างทำงานและไม่มีเวลาว่าง รูปแบบการจัดงานก็จะเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบการจัดจ้าง ซึ่งการจัดจ้างนี้จะจ้างในการทำงานทุกส่วนเช่นการเตรียมอุปกรณ์ในพิธีบวช และการจัดเลี้ยงอาหารแบบโต๊ะจีน ทำให้ชาวบ้านไม่ค่อยได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันเหมือนเดิม

การฝังลูกนิมิต ก็เป็นวัฒนธรรมของพุทธศาสนามีใช้เฉพาะของคนไทใหญ่ ซึ่งคนไทใหญ่จะเรียกพิธีกรรมนี้ว่า “มะหินสิมา” คำว่า “มะหิน” มีความหมายว่า ก้อนหิน ซึ่งลูกมะหินสิมาของคนไทใหญ่จะมีลักษณะแบน ๆ และจะตั้งไว้เป็นเสาจากนั้นก็ให้นำเสาหินนั้นมาแกะสลัก ซึ่งของคนไทย

จะเป็นหินลูกกลม ๆ แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันวัฒนธรรมนี้ได้เป็นไปแบบผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมืองล้านนาไทย ประเพณีของไทยใหญ่จุดเด่นจะต้องมีต้นครีวดานร่วมด้วยเสมอ ต้นครีวดานต้นสูง ๆ ที่ทำจากไม้ไผ่แล้วใช้เชือกฟางห้อยของใช้จำพวก หมอน ที่นอน ผ้าห่ม เงิน และอุปกรณ์ทำครัวต่าง ๆ ซึ่งคนไทใหญ่มีความเชื่อว่าต้นครีวดานจะเป็นสิ่งของที่อุทิศให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ใช้ในอีกภพภูมิ แต่ว่าพอข้ามมาอาศัยฝั่งนี้ก็อาจจะหายไปบ้างบางงานและขั้นตอนการขออนุญาตจัดกิจกรรมทางศาสนาเมื่อเปรียบเทียบกับกับเมืองเชียงตุง รัฐฉานกับประเทศไทยแล้วนั้นทางเมืองเชียงตุงจะขออนุญาตจัดทำได้ง่ายกว่าทางฝั่งประเทศไทยมาก เพราะคนไทใหญ่เป็นกลุ่มที่เคร่งครัดในเรื่องของพุทธศาสนา ทำให้คนไทใหญ่ในที่อาศัยอยู่ในฝั่งประเทศไทยอาจลดกิจกรรมทางพุทธศาสนาดั้งเดิมของตนลงในบางพิธีกรรมก็อาจจะสูญหายไปเสีย

ภาพที่ ๘๘ ครีวเครื่องตาน งานสมโภชฝั่งลูกนิมิต
วัดผาแตก (ผาค่า) ตำบลเวียงพางคำ
อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ภาพที่ ๘๙ ลูกนิมิต (มะหินสิมา) งานสมโภช
ฝั่งลูกนิมิต วัดผาแตก (ผาค่า) ตำบลเวียงพางคำ
อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เป็นกลุ่มที่มีการดำรงชีวิตประจำวันที่เรียบง่าย อาชีพหลัก ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในคือรับจ้าง ค้าขาย เพราะพื้นที่อำเภอแม่สายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดและมีพื้นที่เศรษฐกิจการค้าขายระหว่างชายแดนที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเดินเที่ยวและซื้อของ และอำเภอแม่สายมีพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร ทำสวน

ในเรื่องการแต่งกายเกิดการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง มักจะเกิดขึ้นกับเด็กรุ่นใหม่ที่ได้มีจะแต่งกายนุ่งซิ่นแต่ ซึ่งมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่หลากหลาย เช่น การทำงานที่ต้องแต่งกายตามเครื่องแบบยูนิฟอร์ม แฟชั่นการแต่งกายสมัยใหม่ แต่การแต่งกายเองก็เป็นอีกสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ เช่นในบางครั้งคนพื้นเมืองไปวัดหรือทำกิจกรรมทางศาสนายังเห็นความ

หลากหลายในเครื่องแต่งกาย แต่คนไทใหญ่จะเป็นกลุ่มที่มีความชัดเจนในเรื่องการแต่งกายประจำกลุ่ม ซึ่งกลายเป็นอีกอย่างหนึ่งที่ถือเป็นมรยาททางสังคมไปแล้ว

ภาพที่ ๙๐ การแต่งกายชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ในงานปอยส่างลองบ้านปายางผาแตก

ภาพที่ ๙๑ การแต่งกายด้วยชุดที่หลากหลาย โดยคนรุ่นใหม่จะแต่งกายด้วยชุดธรรมดา

การเล่น ดนตรีไทใหญ่ ฟ้อนนก รำโต ก็ถือเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ด้วย เพราะเมื่อมีงานประเพณีหรือกิจกรรมที่เป็นของไทใหญ่ก็มักจะเห็นการแสดงเหล่านี้อยู่เสมอ แม้ว่าจะย้ายถิ่นฐานไปอยู่อาศัยที่ใดก็ตามกลุ่มคนไทใหญ่จะยังรักษา ถ่ายทอดและสืบทอดให้แก่ลูกหลานสืบต่อไป

ภาพที่ ๙๒ ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ฟ้อนรำสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมของบ้านน้ำจี้กลาง ตำบลโป่งผา อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

อาหารไทใหญ่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ถึงแม้ว่าอาหารเหล่านี้จะมีลักษณะคล้าย ๆ กับอาหารพื้นเมืองล้านนาของไทยก็ตาม แต่อาหารไทใหญ่ก็ยังคงมีความเป็นเอกลักษณ์อยู่ในตัว ชาวไทใหญ่จะมีความพิถีพิถันในเรื่องของอาหารการกิน เลือกรับประทานอาหารที่ทำรับประทาน

กันเองในครอบครัว นิยมรับประทานอาหารที่มีวัตถุดิบได้มาจากธรรมชาติ เช่น ผักใบเขียวที่ปลูกขึ้นเองหรือเก็บผักริมรั้วและไม่นิยมรับประทานเนื้อเพราะคนไทใหญ่มีความเชื่อว่าสัตว์จำพวกวัว ควาย เป็นสัตว์ที่มีบุญคุณต่อคนเป็นแรงงานใช้ในการทำการเกษตร ปัจจุบันเป็นยุคที่เร่งด่วนมีความจำกัดทางด้านเวลา ไม่มีเวลามากพอที่จะทำอาหารรับประทานเอง คนส่วนมากจึงเน้นทานอาหารแบบเร่งด่วน ผู้คนจึงเลือกที่จะซื้อมารับประทานมากกว่าที่จะมาทำรับประทานเอง

ภาพที่ ๙๓ อาหารประจำกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่ไม่เน้นเนื้อสัตว์

การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือกลุ่มคนรุ่นใหม่ไม่สามารถอ่านหรือเขียนตัวหนังสือไทใหญ่ได้ แต่จะสามารถพูดได้ เพราะคนรุ่นใหม่จะได้รับการศึกษารูปแบบของไทย แต่ปัจจุบันก็ยังคงมีการสอนตัวหนังสือไทใหญ่แต่เป็นลักษณะของการบวชเรียนหรือบรรพชาฤดูร้อน ดังนั้นเด็กผู้ชายจะรู้ตัวหนังสือไทใหญ่มากกว่า ซึ่งปัจจุบันอำเภอแม่สายมีวัดที่สอนตัวหนังสือไทใหญ่นั้นคือ วัดผาแตก (ผาคำ)

ภาพที่ ๙๔ พิธีบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วัดผาแตก (ผาคำ)

ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละชุมชนเป็นจุดเชื่อมระหว่างผู้นำที่เป็นทางการและคนในชุมชน ซึ่งหากกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการทำงานร่วมกันได้นั้นการจัดระเบียบทางสังคมก็จะ

เป็นระเบียบและเข้มแข็งได้ แม้ว่าจะอยู่ในระบบสังคมที่เป็นระบบราชการของสังคมไทย คนไทใหญ่ก็มีความเข้มแข็งในตัวเอง มีกฎระเบียบของชุมชนที่คนในชุมชนต้องปฏิบัติร่วมกัน กฎเกณฑ์เหล่านี้ก็คือกฎที่คนในชุมชนร่วมกันลงความเห็นและยอมรับกันทุกคน สิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่รวบรวมคนในชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวกันนั้นคือวัดและศาสนาที่ถือเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้มีความเอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ภาพที่ ๙๕ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกันหารือในเวทีการประชุมการปรับปรนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในแม่สาย ณ โรงแรมปิยะพรพาววิลเลียน อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย